ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN PLINTVELD TE VOSSEM, TERVUREN (VLAAMS-BRABANT)

TRV3008

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 656

Rapport opgemaakt door: Sander Pelsmaekers

maart-april 2018

Dossiernr. 23407

Extern: TRV3008

OE: 2018B225

Aartselaar

Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan Plintveld te Vossem, Tervuren (Vlaams-Brabant)

Auteur

Sander Pelsmaekers

Initiatiefnemer

Bouwheer: Aquafin nv.

Projectnummer

- 23407 (intern)
- 2018B225 (Agentschap Onroerend Erfgoed)
- TRV3008 (extern)

Plaats en Datum

Maart-April 2018

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
V0	13 maart 2018	Interne draft
V1	22 maart 2018	Externe draft
V2	18 april 2018	Definitieve versie

Projectteam	
Functie	*Naam*
Projectleider	Anouk Van der Kelen
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
Director	Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1 Verslag van Resultaten 7

1 Inleiding (beschrijvend gedeelte) 7

1.1 Thesaurus 7
1.3 Administratieve gegevens 8
1.4 Doel van het onderzoek 9
1.5 Aanleiding van het onderzoek 9
1.6 Afbakening onderzoeksgebied 9
1.7 Onderzoeksstrategie 12

2 Aard van de bedreiging 13

2.1 Huidige situatie 13
2.2 Toekomstige situatie 15

3 Assessmentrapport: Landschappelijke analyse 18

3.1 Topografische situering 18
3.2 Bodemkundige situering 23

4 Assessmentrapport: archeologische voorkennis 28

4.1 Inventarissen onroerend erfgoed 29
4.2 Cartografische bronnen 34
4.3 Recente landschapsveranderingen 40

5 Besluit 43

5.1 Interpretatie en datering 43
5.2 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering 44
5.3 Samenvatting 45

6 Kwaliteitscontrole en ondertekening 46

7 Bibliografie 47

7.1 Literaire bronnen 47

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Luchtfoto (1:4000) (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 10
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 11
Figuur 3: Kadasterkaart (1:3500) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Cadgis 2018) 11
Figuur 4: Terrein voor grondverbetering en Boterstraat. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018) 13
Figuur 5: Plintveld nummer 32 tot 18. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018). 14
Figuur 6: Plintveld nummer 18 tot Dorpstraat. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018). 14
Figuur 7: Overzicht van de aan te leggen riolen binnen het onderzoeksgebied (1:2500). (Bron: Geopunt 2018) 16
Figuur 8: Het terrein voor grondverbetering. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018). 17
Figuur 9: Topografische kaart (1:8000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2018) 18
Figuur 10: DHM (1m) (1:8000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2018). 19
Figuur 11: Hoogteprofielen (bron: Geopunt 2018)..... 21
Figuur 12: Hillshade (1:5000) met het onderzoeksgebied en terrein voor grondverbetering. (Bron: Geopunt 2018). 22
Figuur 13: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:5000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 23
Figuur 14: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:12000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2018) 24
Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2018)..... 25
Figuur 16: Bodemerosiekaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2018) 26
Figuur 17: Bodemgebruikskaart (1:20000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 27
Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen 28
Figuur 19: De Warande met betrekking tot het onderzoeksgebied. (1:10000) (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2018) 29
Figuur 20: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2018) (1:8000)..... 30
Figuur 21: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in een straal van 500 meter..... 31
Figuur 22: Alle CAI-meldingen binnen een straal van 500 en 1000 meter. (1:8000)..... 31
Figuur 23: overzichtstabel CAI 32
Figuur 24: Stookgang SP27 van de proefsleuf bij Beulbosweg. (Bron: ADEDE, 2017). 33
Figuur 25: Fricxkaart (1:30000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 34
Figuur 26: Ferrariskaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 35

Figuur 27: Atlas der Buurtwegen (1:10000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 36
Figuur 28: Vandermaelen kaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 37
Figuur 29: Poppkaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) en de huidige situatie (bron: Geopunt 2018) 38
Figuur 30: Orthofotomozaïek (1:5000), kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1971) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 40
Figuur 31: Orthofotomozaïek (1:5000), kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1991) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018) 41
Figuur 32: Orthofotomozaïek (1:5000), middenschalig, zomeropnamen, panchromatisch (2017) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Google Maps 2018) 42

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Tervuren, Vossem, Aquafin, Plintveld, DWA-leiding, RWA-leiding, Riolering, Terrein voor grondverbetering

1.2 SAMENVATTING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van rioleringswerken aan het Plintveld en bijhorend terrein voor grondverbetering te Vossem (Vlaams-Brabant). Het doel van dit onderzoek is drieledig. Ten eerste wordt er op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede wordt nagegaan hoe goed deze resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande werken. Ten derde wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

1. Uit historisch en landschappelijk onderzoek blijkt dat het terrein zich deels op droge leembodems en deels in bebouwde zone bevindt. Uit de quartairgeologische sequentie bleek dat het onderzoeksgebied een laag potentieel voor de aanwezigheid van archeologische resten heeft. De omgeving heeft een hoog tot zeer hoog potentieel voor erosie. De nabijgelegen sporen zijn voornamelijk van middeleeuwse en meer recente periodes, al is er ook een beperkte concentratie lithisch materiaal gevonden.

2. Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het onderzoeksgebied voor een deel verstoord is door de aanleg van de straten en de bestaande riolering. Zo werd er ter hoogte van het Plintveld een bestaande riolering aangelegd met een aanlegsleuf die een geschatte breedte van 1,40 meter heeft gehad en een diepte tussen 1,50 en 3,70 meter, al liep deze niet helemaal onder de weg. Deze ingrepen hebben, samen met de aanleg van de wegkoffer en de woningen, het bodemarchief binnen de grenzen van het onderzoeksgebied wel sterk verstoord.

3. De werken voorzien in de aanleg van een sleuf die een breedte van 2,10 meter en een diepte tussen 1,65 en 3,18 (+ 50 centimeter). Op deze manier is het zeer moeilijk om ruimtelijk en contextueel inzicht te verwerven in de mogelijk aanwezige sporen.

4. Het terrein voor grondverbetering is met een oppervlakte van 4.382,00 m² wel groot genoeg om te kunnen leiden tot potentiële archeologische kenniswinst. Het bureauonderzoek heeft hier ook weinig tot geen verstoring kunnen aantonen.

Op basis van 1, 2, 3, en 4 kan er geconcludeerd worden dat de verwachting om archeologische lagen aan te treffen aan het Plintveld te Vossem niet onbestaande is. Vanwege de eerdere verstoringen en de beperkte kijkvensters die de werken bieden is het echter moeilijk om ruimtelijk inzicht te krijgen in eventueel aanwezige archeologische sporen. Wij adviseren hier dan ook **geen verder onderzoek**. Voor het terrein voor grondverbetering op percelen 24114B0211/00B000 en 24114B0212/00_000 wordt echter **wel verder onderzoek** geadviseerd aangezien hier sprake is van een mogelijk potentieel tot archeologische kenniswinst. Gezien het militair archeologisch potentieel dat Vossem heeft, dankzij kampementen uit de 17e en 18e eeuw, moet hier bij verder onderzoek rekening mee gehouden worden.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2018B225
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO NV.
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2018/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Plintveld
- postcode :	3080
- fusiegemeente :	Vossem (Tervuren)
- land :	België
Lambercoördinaten (EPSG:31370)	Xmin: 163 578,53 m - 169 955,89 m Xmax: 163 571,58 m - 170 013,53 m Ymin: 163 639,50 m - 169 905,55 m Ymax: 163 619,22 m - 170 001,97 m
Kadaster	
- Gemeente :	Tervuren
- Afdeling :	TERVUREN 3 AFD/VOSSEM
- Sectie :	B
- Percelen :	Huisnummer 01: 24114B0270/00B000 Huisnummer 24: 24114B0169/00M000 Huisnummer 26: 24114B0169/00S000 Huisnummer 27: 24114B0170/00B000 Huisnummer 30: 24114B0165/00A002 Gemeentelijke basisschool: 24114B0124/00S005 Vermoedelijke ligging bestaande riolering: 24114B0146/00H002 Perceel 1 grondverbetering: 24114B0211/00B000 Perceel 2 grondverbetering: 24114B0212/00_000
Onderzoekstermijn	Maart-april 2018
Thesaurus	Tervuren, Vossem, Aquafin, Plintveld, DWA-leiding, RWA-leiding, Riolering, Terrein voor grondverbetering

1.4 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek, *in situ* bewaring of vrijgave van het terrein.

1.5 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer van de geplande aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel en aanverwante infrastructuurwerken aan Plintveld te Vossem, Tervuren (Vlaams-Brabant). De hiervoor noodzakelijke graafwerken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Het onderzoeksgebied is noch in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt noch in een archeologische zone gelegen. Doordat de geplande werken aan de lijninfrastructuur meer dan 1.000m² buiten het gabarit zullen inhouden, de oppervlakte van de percelen waarop de ingreep betrekking heeft de 3.000m² overschrijdt en de totale ingreep in de bodem (ca. 7.650 m²) de 1.000m² overschrijdt moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Gezien het tracé over een openbare weg loopt, is onderzoek met ingreep in de bodem voorlopig niet mogelijk. Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.6 AFBAKENING ONDERZOEKSGEBIED

Het tracé bevindt zich in de gemeente Vossem, een deelgemeente van Tervuren in de provincie Vlaams-Brabant. Het onderzoeksgebied strekt zich uit over de volledige lengte van het Plintveld, een weg die in het noorden door de Boterstraat en in het zuiden door de Dorpsstraat wordt begrensd. Deze straat wordt opgebroken voor de plaatsing van een nieuwe DWA-leiding voor afvalwater en een RWA-leiding voor regenwater. De totale lengte van het tracé bedraagt ca. 440 meter. Ook wordt er een terrein voor grondverbetering voorzien met een totale grootte van ca. 4.382 m².

Hoewel het overgrote deel van de werken op openbaar domein plaatsvindt, zijn er toch ook enkele percelen betrokken bij de werkzaamheden. Het gaat hier telkens om een kleine oppervlakte van private percelen die grenzen aan de wegenis en waar de werken tijdelijk moeten doorgaan.

Private percelen:

Huisnummer 01: 24114B0270/00B000
Huisnummer 24: 24114B0169/00M000
Huisnummer 26: 24114B0169/00S000
Huisnummer 27: 24114B0170/00B000
Huisnummer 30: 24114B0165/00A002

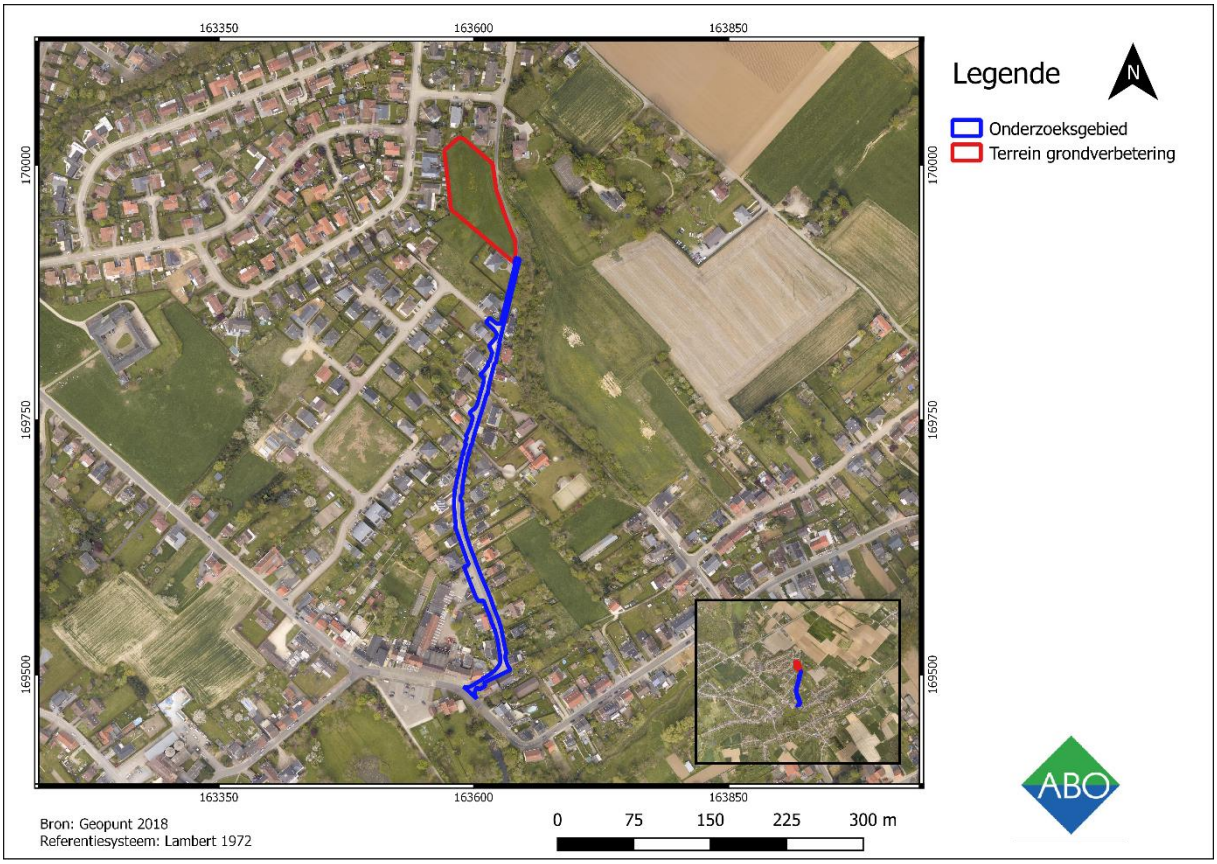
Andere percelen:

Gemeentelijke basisschool: 24114B0124/00S005
Vermoedelijke ligging bestaande riolering: 24114B0146/00H002

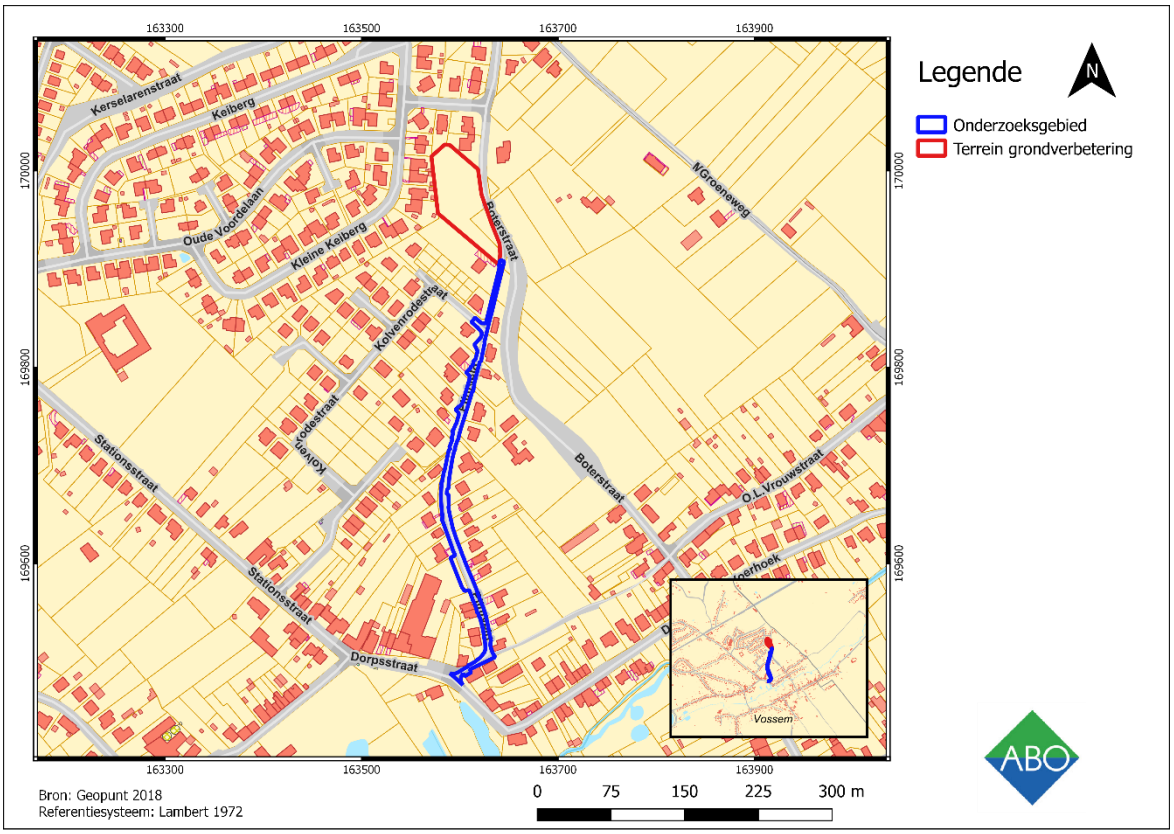
Grondverbetering:

Perceel 1: 24114B0211/00B000
Perceel 2: 24114B0212/00_000

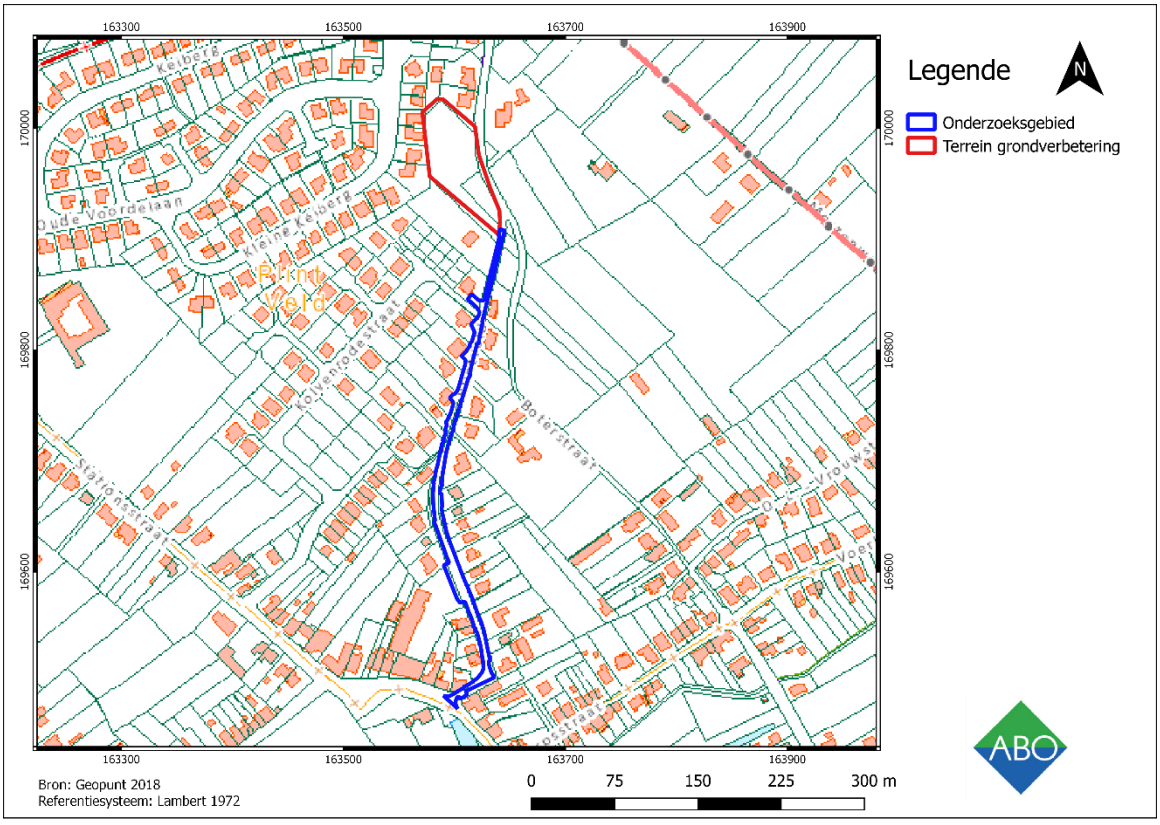
De omvang van de werken komt in totaal op ca. 7.650 m², waarbij het tracé ongeveer 3.268 m² oppervlakte heeft en het terrein voor grondverbetering 4.382 m².

Figuur 1: Luchtfoto (1:4000) (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

Figuur 3: Kadasterkaart (1:3500) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Cadgis 2018)

1.7 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.

2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geeft inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

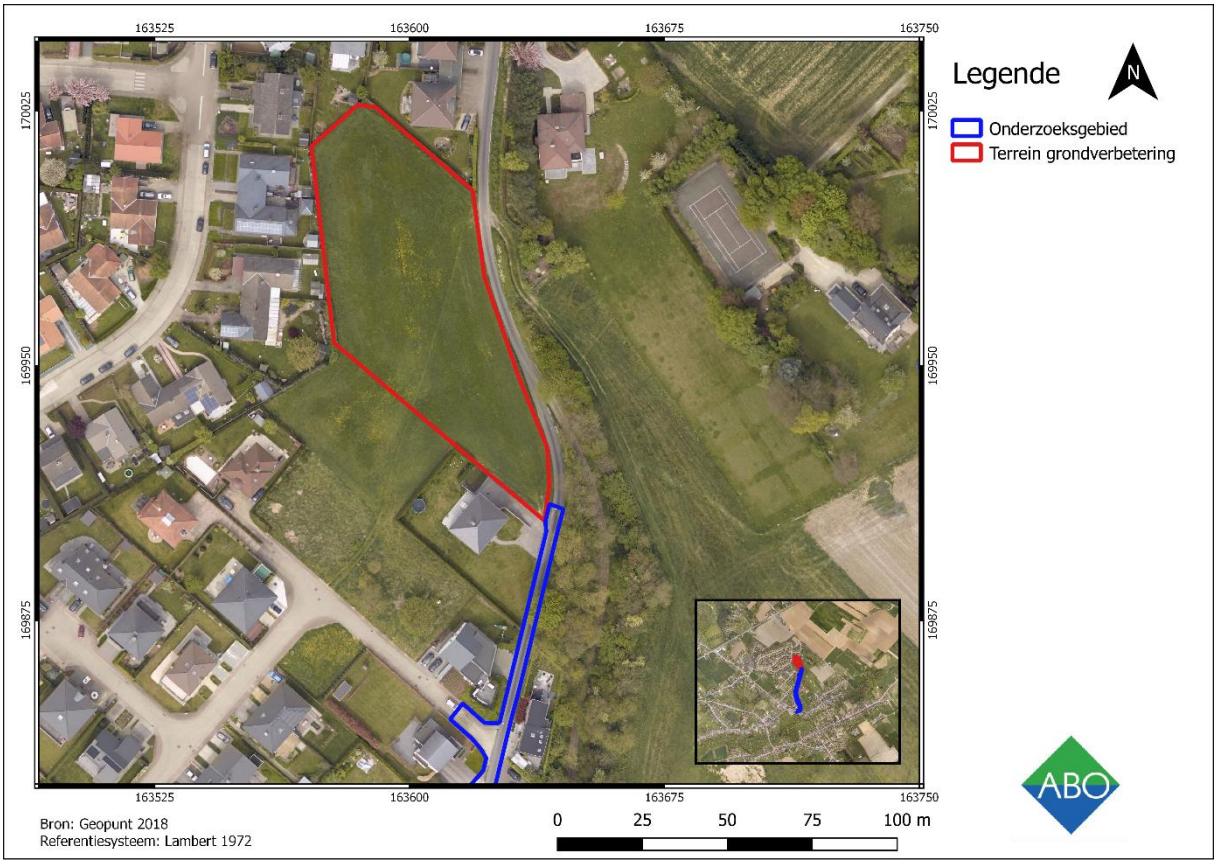
Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

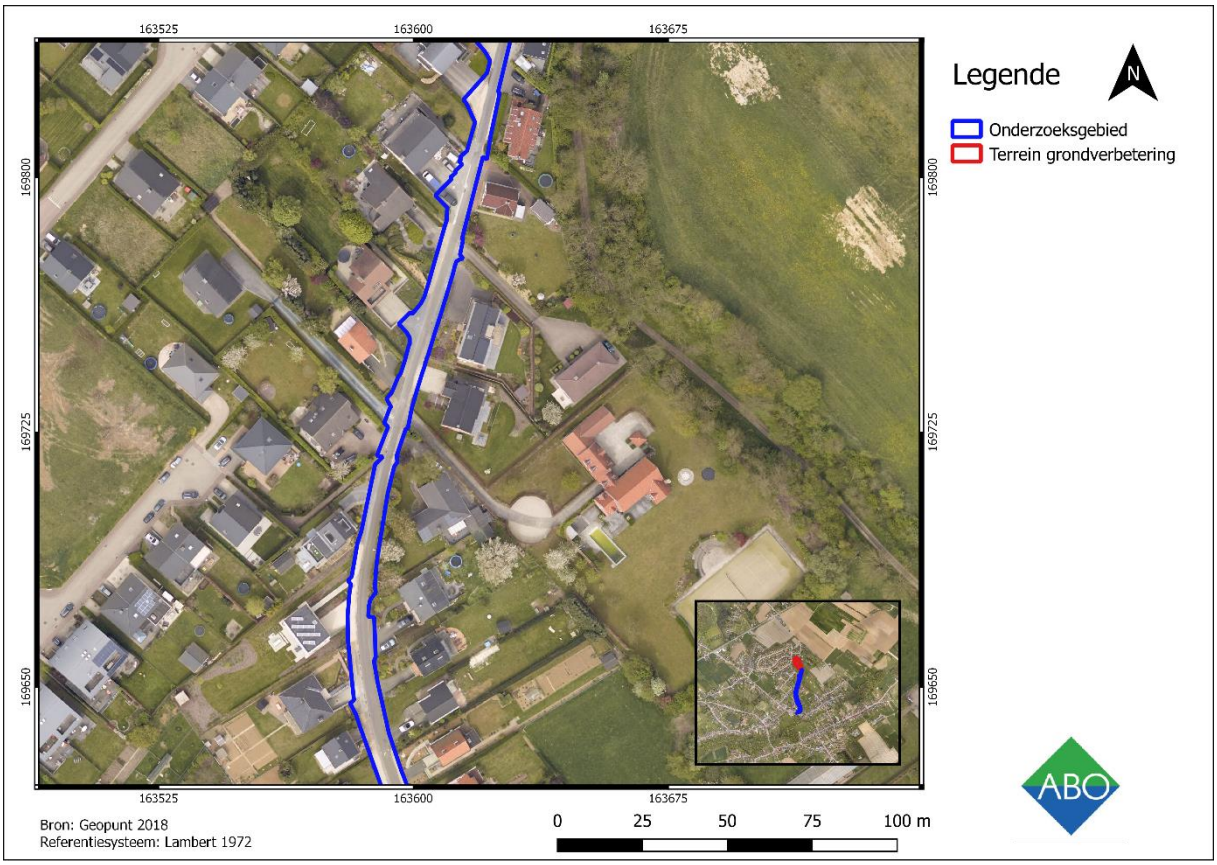
2.1 HUIDIGE SITUATIE

De geplande werken beperken zich in dit onderzoek tot het Plintveld, een straat die gelegen is tussen de Boterstraat in het noorden en de Dorpstraat in het zuiden; niet ver van het centrum van Vossem. Het onderzoeksgebied bevindt zich hoofdzakelijk in de sterk bebouwde zone van een gebied met een anders zeer landelijk karakter. Het Plintveld bestaat bijna volledig uit bebouwde percelen. In het zuiden is de Gemeentelijke Basisschool van Vossem gelegen, terwijl de rest van de gebouwen woonhuizen zijn. In het noordelijk deel van het tracé ligt er ter hoogte van de Boterstraat een stuk onbebouwd grasland dat als terrein voor grondverbetering zal dienen.

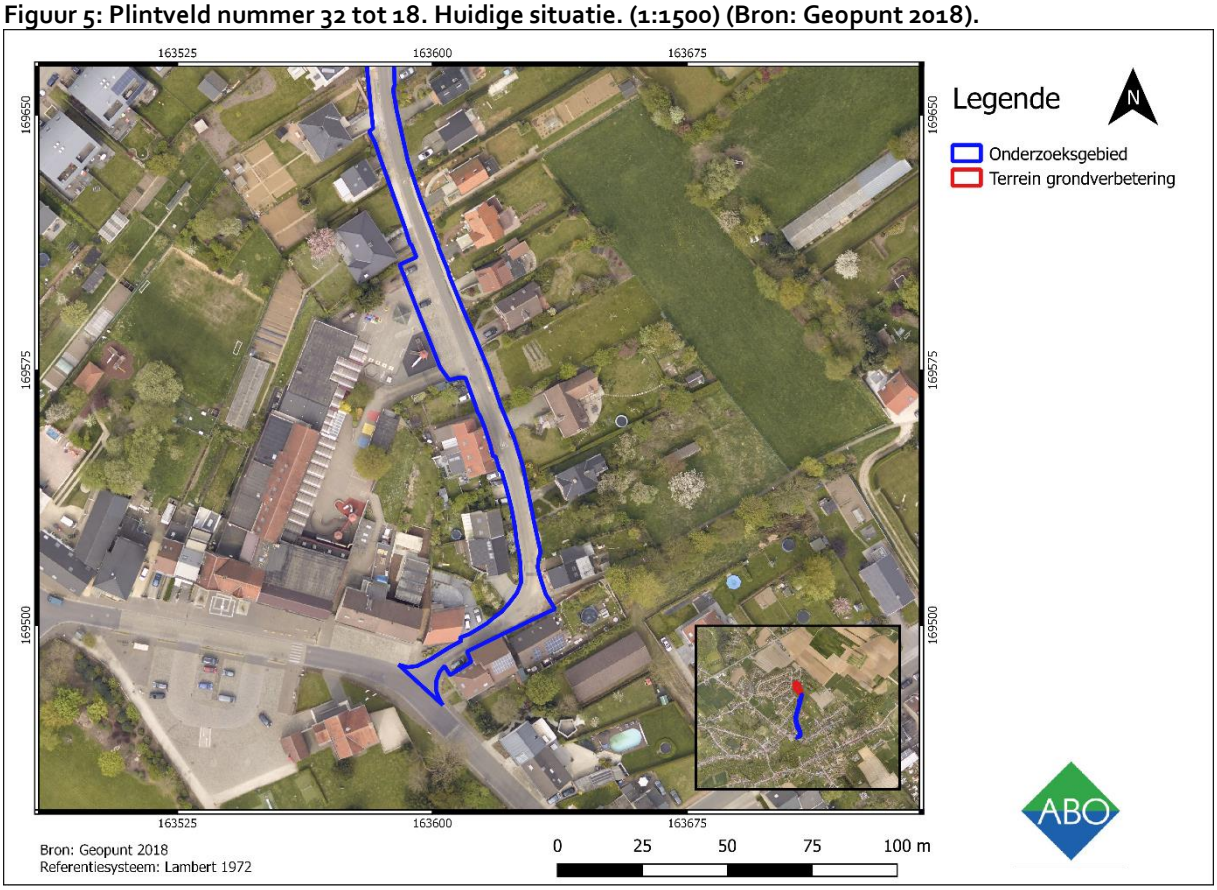
Het Plintveld is volledig met asfalt verhard. De aanleg van deze wegverhardingen, inclusief fundering, heeft de ondergrond reeds verstoord tot op een diepte van zo'n 60 centimeter. In de westelijke berm is reeds een riolering gelegen die deels over de percelen loopt en ter hoogte van nummer 2A de straat even doorkruist. Vervolgens loopt deze leiding verder zuidelijk naar de Dorpstraat. De diepte van deze leiding varieert van 1,04 meter tot 3,20 meter diepte. De doorsnede van de leiding komt op 400 millimeter. De aanlegsleuf hiervan moet dus tussen 1,50 en 3,70 meter diept geweest zijn, met een breedte van ongeveer 1,40 meter (conservatieve schatting gebaseerd op de sleufdikte van een nieuwe DWA-leiding met gelijkaardige diameter). Verder komen ook nutsleidingen voor onder de bermen of voet- en fietspaden met een dekking van 1 meter. Deze voorafgaande ingrepen hebben het bodemarchief binnen de grenzen van het onderzoeksgebied reeds sterk verstoord of zelfs volledig vernietigd tot op een diepte van minimaal 60 centimeter.

Figuur 4: Terrein voor grondverbetering en Boterstraat. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018)

Figuur 5: Plintveld nummer 32 tot 18. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018).

Figuur 6: Plintveld nummer 18 tot Dorpstraat. Huidige situatie. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018).

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.2.1 ALGEMENE WERKEN

De hier getoonde ontwerpplannen werden aangeleverd door de opdrachtgever en zijn, evenals aanvullende informatie, als bijlagen meegegeven op groot formaat om zodoende de leesbaarheid ervan te kunnen garanderen. De dieptes die op deze plannen zijn weergegeven, betreffen de BOK-waarde (diepte van de binnenkant van de onderkant van de buis) en zijn bijgevolg exclusief fundering. Om de uit te graven diepte te bepalen dient hier dan ook ca. 50 centimeter bijgeteld te worden. De dieptes die hieronder worden weergegeven staan steeds voor de BOK tenzij anders vermeld.

De werken aan het Plintveld bestaan uit vier onderdelen:

- De opbraak van de bestaande riolering en plaatsing nieuwe DWA-leiding en RWA-leiding
- Overkoppelen van huisaansluitingen op DWA-leiding voor afvalwater
- Aansluiten van huisaansluitingen op RWA-leiding voor regenwater
- Aansluiten van straatkolken op RWA-leiding

Het bestaand gemengd rioleringsstelsel in deze straat wordt dus vervangen door gescheiden DWA- en RWA-leiding, respectievelijk voor de afvoer van vervuild water en hemelwater. In een eerste fase zal het huidige wegdek worden uitgebroken langsheen het tracé. De uitgraving omvat zowel de toplaag als de onderliggende fundering en bedraagt maximaal 70 centimeter. Vervolgens zal een sleuf worden getrokken om de oude leiding op te breken en de nieuwe DWA- en RWA-leidingen, die gravitair zullen afwateren in de richting van de Dorpstraat, aan te leggen. In tegenstelling tot de aanwezige riolering zullen deze leidingen dus onder de straat komen te liggen. Na de rioleringswerken zal de wegverharding terug hersteld worden. Dit overstijgt de diepte van de reeds aanwezige verstoorde zones niet.

2.2.2 RWA-LEIDING

De RWA-leiding zal een totale lengte van 444 meter krijgen, met een buisdoorsnede van 400 millimeter. Aan de Boterstraat wordt de leiding aangesloten op de bestaande buizen, net zoals aan de Dorpstraat in het zuiden.

De riolering aan inspectieput 1 komt op een diepte van 2,32 meter, waarna de leiding aan inspectieput 3 een diepte van 1,68 meter onder het maaiveld heeft. De leiding aan inspectieput 4 komt terug op een diepte van 2,16 meter. Tussen inspectieput 5 en 9 komt de diepte ongeveer tussen 1,65 en 1,74 meter onder het maaiveld te liggen, waarna de diepte ter hoogte van inspectieput 10 op 2,45 meter komt. Daarna komt de leiding terug op 1,66 meter onder het maaiveld te liggen. Ter hoogte van inspectieput 12 en 13 komt de diepte van de leiding op respectievelijk 2,88 en 3,18 meter te liggen.

In het algemeen bereiken de leidingen voor de RWA-leiding een diepte tussen 1,65 en 3,18 meter onder het maaiveld.

2.2.3 DWA-LEIDING

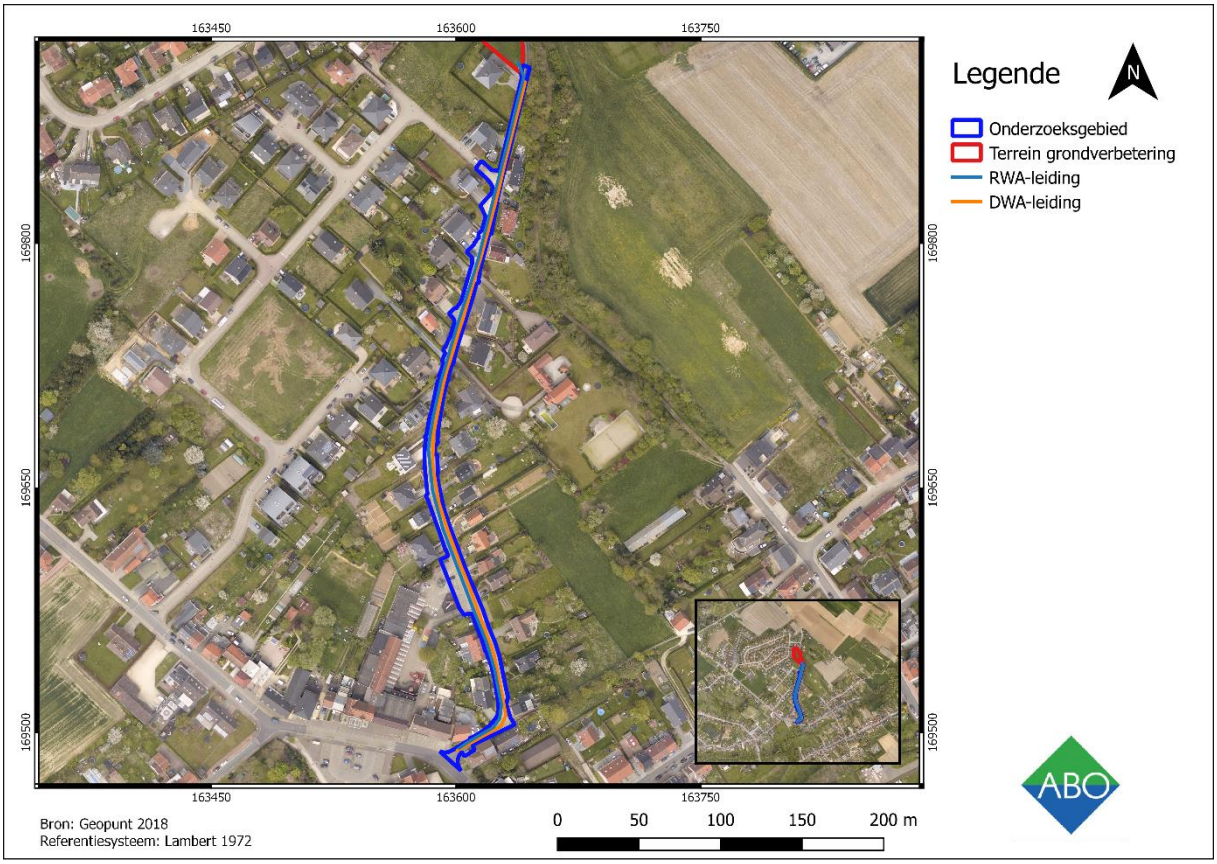
De DWA-leiding zal een totale lengte van 439 meter bedragen, met een buisdoorsnede van 250 millimeter. Ook hier wordt de leiding ter hoogte van de Dorpstraat aangesloten op bestaande buizen.

De leidingen aan inspectieput 1 komt op 1,69 meter onder het maaiveld, waarna de DWA-leiding ter hoogte van inspectieput 2 en 3 een diepte tussen 2,04 en 2,14 meter onder het maaiveld bereikt. Hierna komt de diepte tot inspectieput 5 tussen 2,59 en 2,50 meter. De DWA-leidingen bereiken daarna een diepte tussen 2,83 en 2,78 meter tussen inspectieput 6 en 9. Ter hoogte van inspectieput 10 komt de leiding op 3,07 meter, waarna er ter hoogte van inspectieput 11 en 12 een diepte van 2,89 tot 2,87 meter onder het maaiveld wordt bereikt.

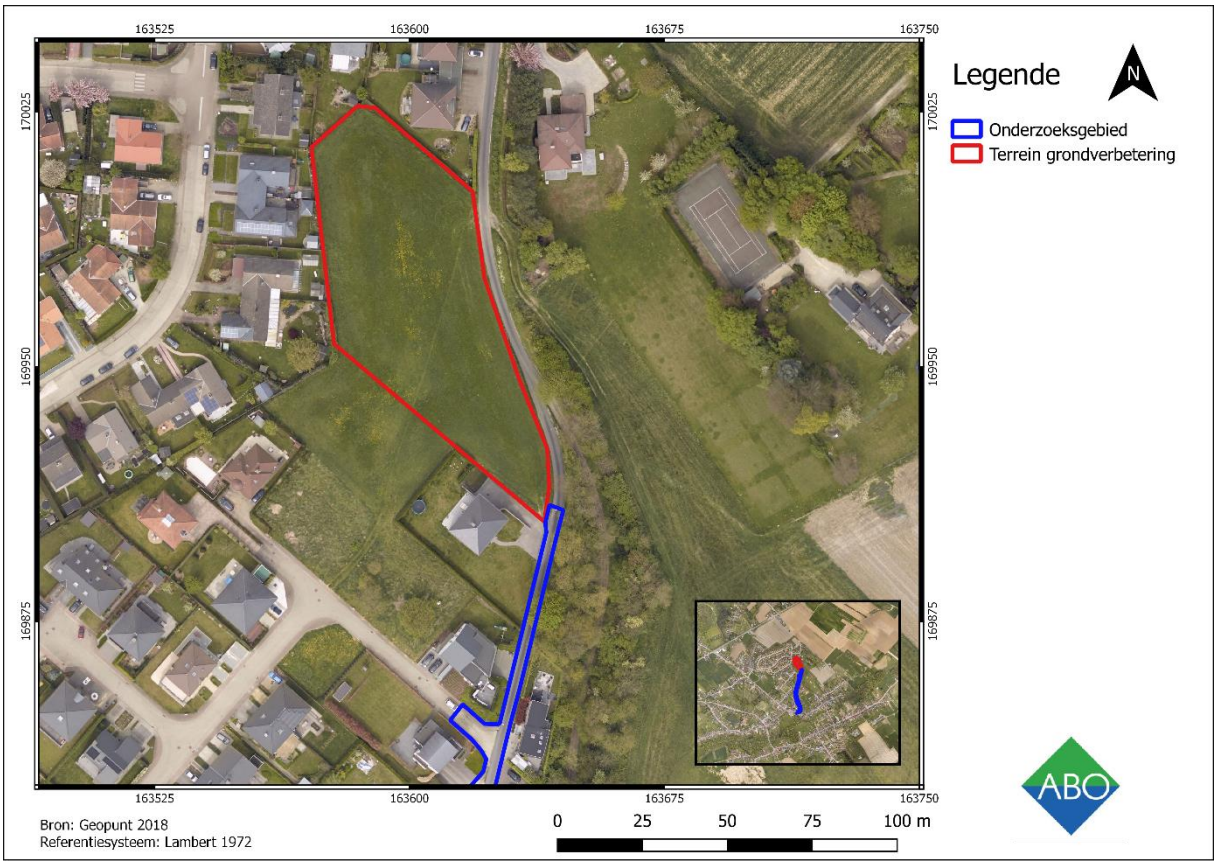
In het algemeen bereiken de leidingen voor de DWA-leiding een diepte tussen 1,69 en 2,89 meter onder het maaiveld.

2.2.4 TERREIN VOOR GRONDVERBETERING

Het terrein voor grondverbetering dat wordt gerealiseerd op percelen 24114B0211/00B000 en 24114B0212/00_000 krijgt een totale oppervlakte van 4382,00 m². Een pakket teelaarde met een dikte van 30cm zal over de volledige oppervlakte afgeschraapt worden. Deze grond wordt vervolgens apart gestockeerd op het terrein bovenop een laag geotextiel om na de werken opnieuw uitgespreid te worden zodat het terrein in zijn oorspronkelijke staat hersteld kan worden. Tijdens de duur van de werken zal het terrein verder gebruikt worden als opslagplaats voor uitgegraven grond en materiaal. Bijgevolg dient het terrein toegankelijk te zijn voor zwaar werfverkeer wat een mogelijke bodemverdichting inhoudt. De totale verstoring komt op minstens 80-100 centimeter, omdat de grond ook nog omgeploegd wordt na de werkzaamheden tot die diepte.

Figuur 7: Overzicht van de aan te leggen riolen binnen het onderzoeksgebied (1:2500). (Bron: Geopunt 2018)

Figuur 8: Het terrein voor grondverbetering. (1:1500) (Bron: Geopunt 2018).

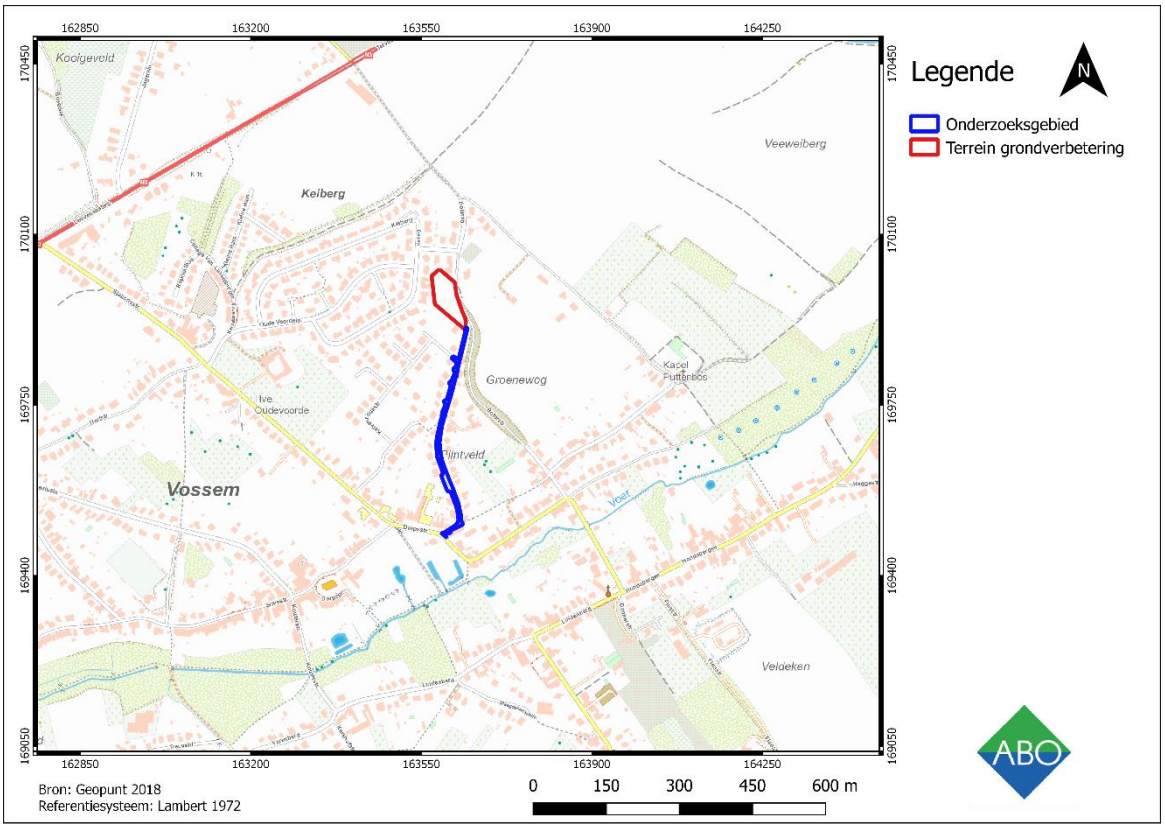
3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het onderzoeksgebied bevindt zich op het grondgebied van de gemeente Vossem (provincie Vlaams-Brabant). Vossem is ten oosten van Tervuren gelegen in een regio met een algemeen zeer landelijk karakter. De kern is echter sterk bebouwd en ook het tracé doorloopt een woongebied met hoofdzakelijk vrijstaande huizen. De ruimere omgeving wordt echter ingenomen door bossen, landbouwgronden en permanent hooiland.

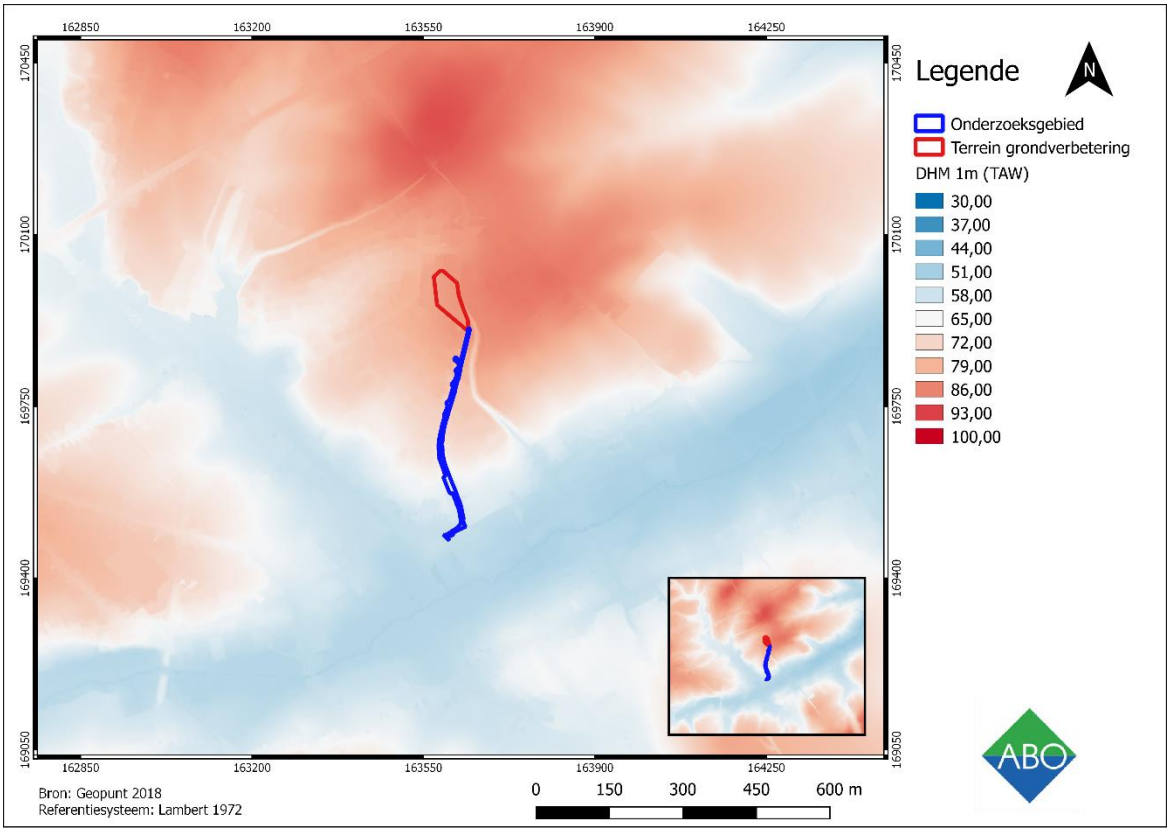
Het tracé is gelegen in de wijk Plintveld, niet ver ten noorden van de dorpskern van Vossem. De buurt wordt omgeven door de wijken Groeneweg, Keiberg en Veldeken. Ten zuiden van het onderzoeksgebied stroomt de Voer. In de ruime omgeving loopt de Tervuursesteenweg of N3 door het landschap, die Tervuren met Leuven verbindt. Meer naar het westen is de Warande gelegen, een beschermd park waar ook het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika zich bevindt. De regio is vrij heuvelachtig met de Voer als lager gelegen punt.

Figuur 9: Topografische kaart (1:8000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2018)

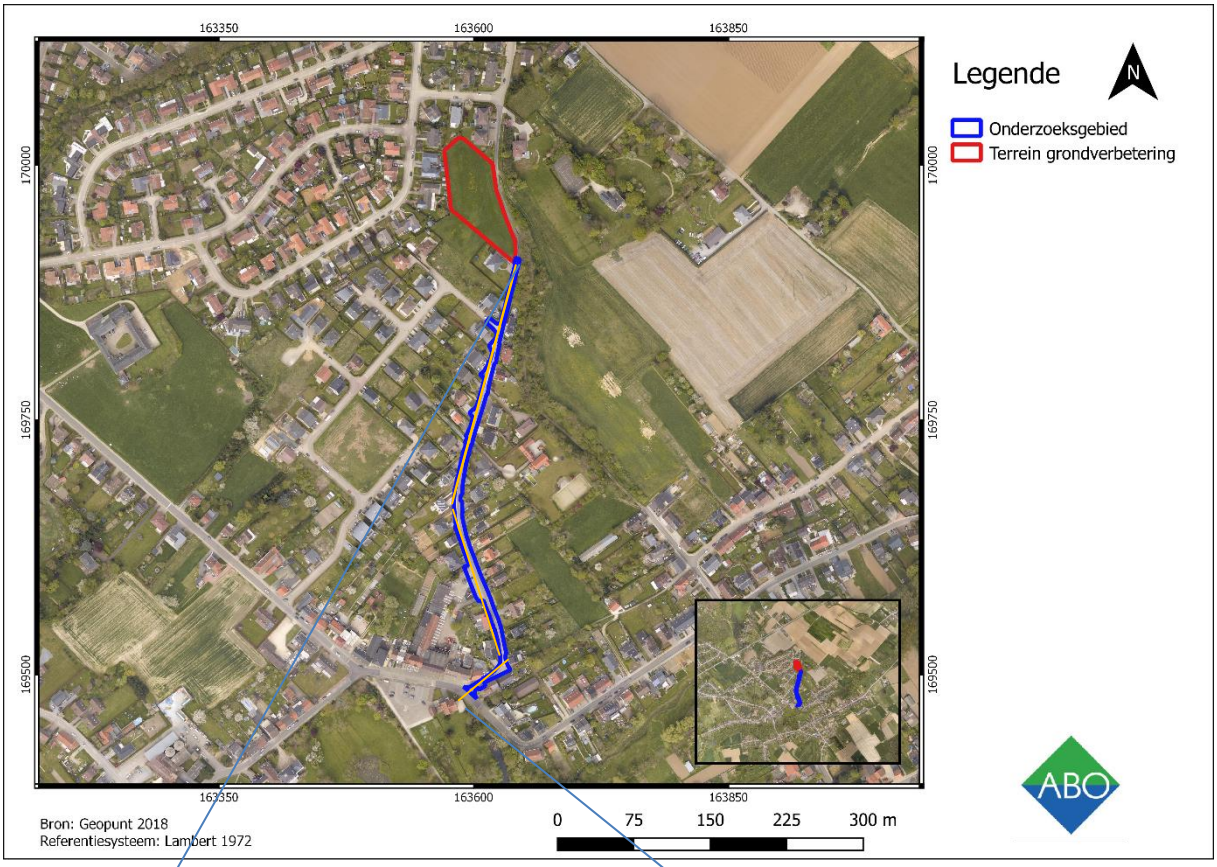
3.1.2 HOOGTEVERLOOP

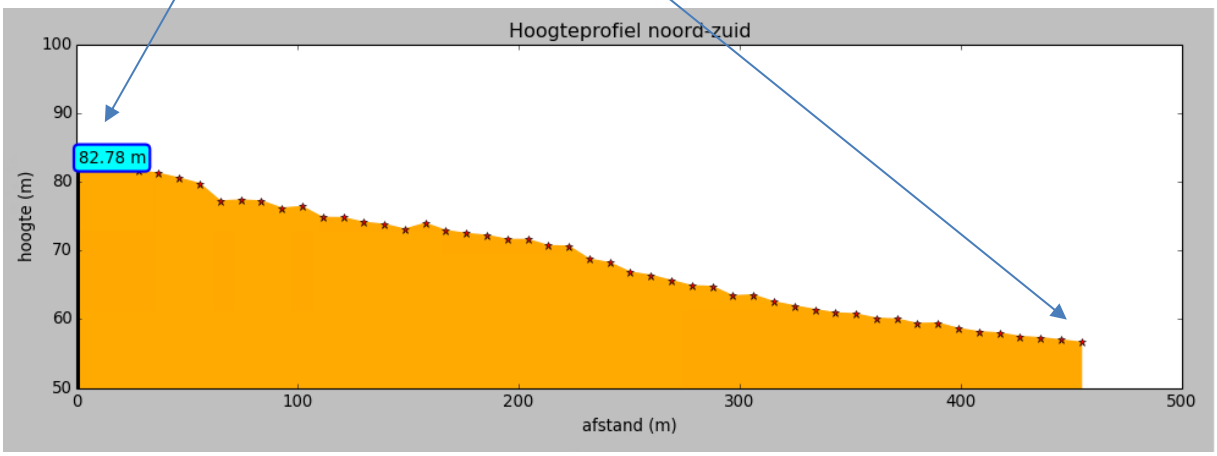
Vossem is gelegen op de rand van het plateau van Duisburg waarvan de randen sterk versneden zijn door verschillende valleitjes. Ook het vlakke karakter van het plateau wordt hierdoor onderbroken. Het reliëf is in de vorm van een Digitaal Hoogtemodel-kaart (DHM, 1m) weergegeven. Uit het hoogtemodel blijkt dat het onderzoeksgebied zich in een overgangszone bevindt tussen een plateau en de vallei van de Voer. Het hoogteverschil tussen het noordelijke en zuidelijke punt is ca. 25,00 meter. Het onderzoeksgebied kent een hoogte van ca. 83,00 mTAW in het noorden en ca. 57,00 mTAW en het zuiden. Het terrein loopt in zuidelijke richting nog verder af richting de Voer, waar een hoogte van ca. 53,50 mTAW bereikt wordt.

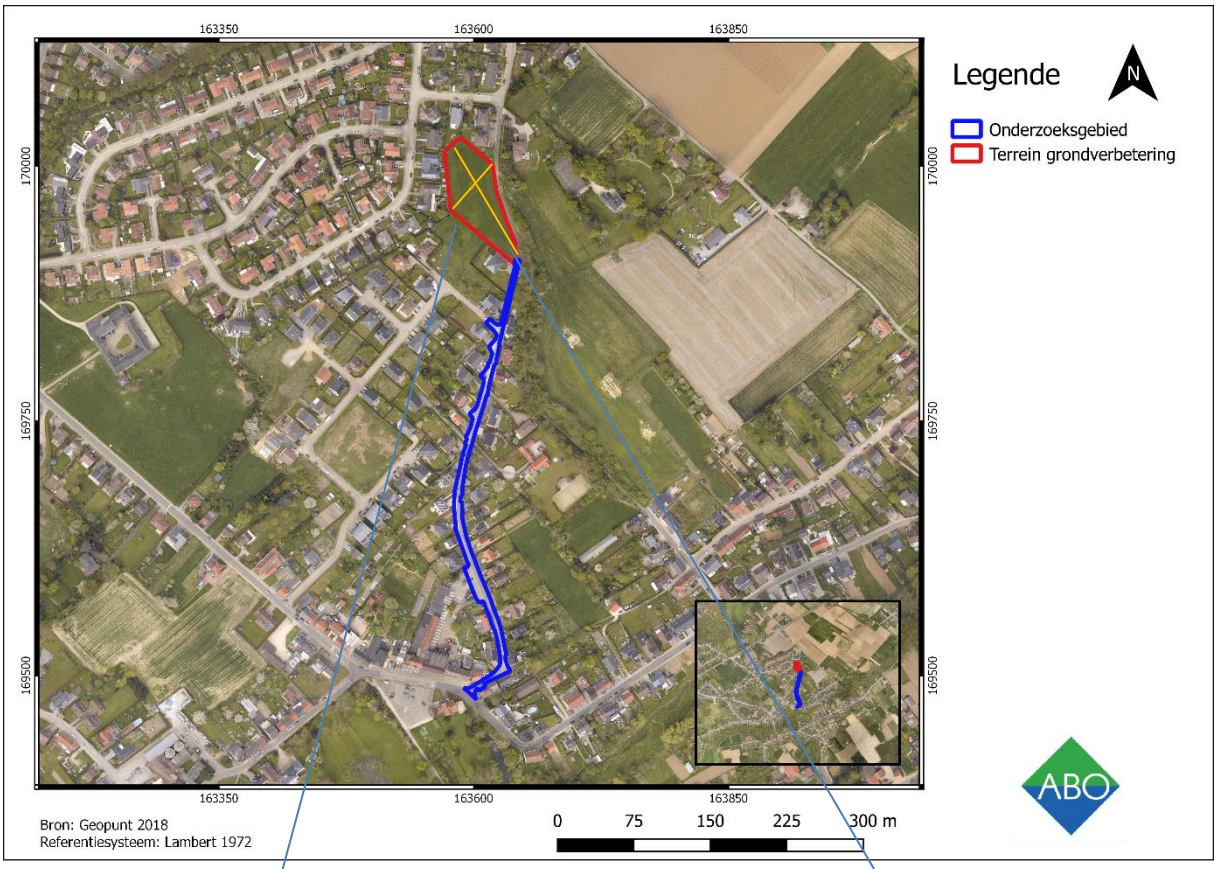

Figuur 10: DHM (1m) (1:8000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (Bron: Geopunt 2018).

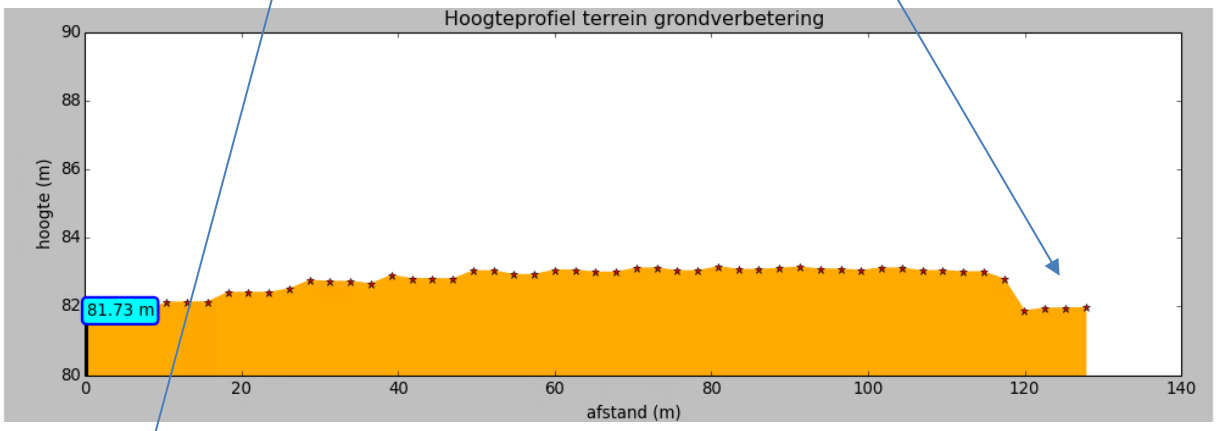
Op de hoogteprofielen is duidelijk dat het reliëf in het algemeen sterk afhelt van noord naar zuid. Het terrein voor grondverbetering kent over het algemeen een eerder vlak karakter met een hoogte tussen 81,50 mTAW en 83,60 mTAW. Het tracé loopt echter wel sterk af, met een hoogte tussen 82,78 mTAW in het noorden en 56,62 mTAW in het zuiden. Dit verklaart de keuze voor een gravitaire riolering zonder pompstations.

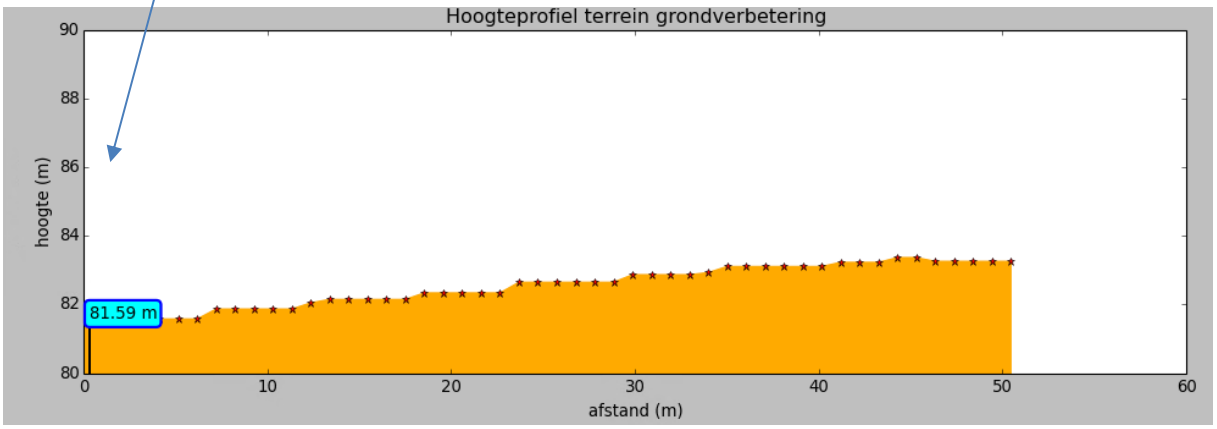

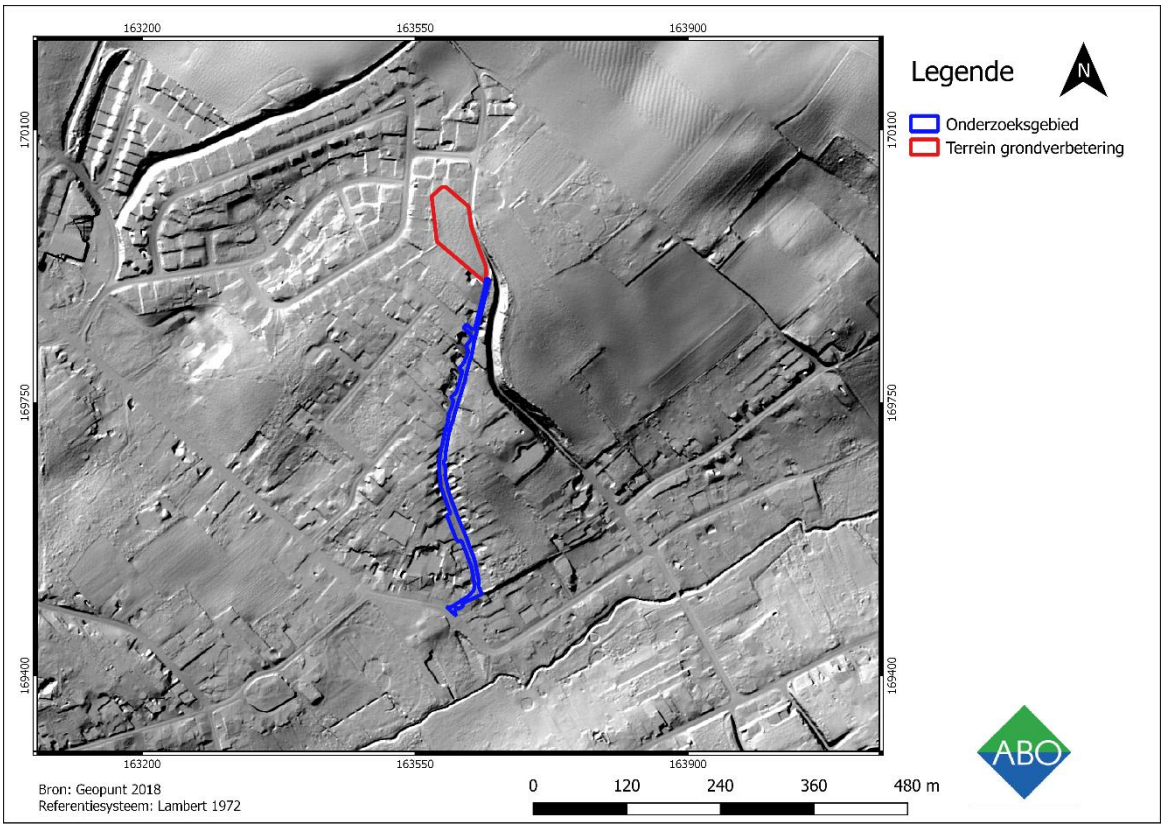

Figuur 11: Hoogteprofielen (bron: Geopunt 2018)

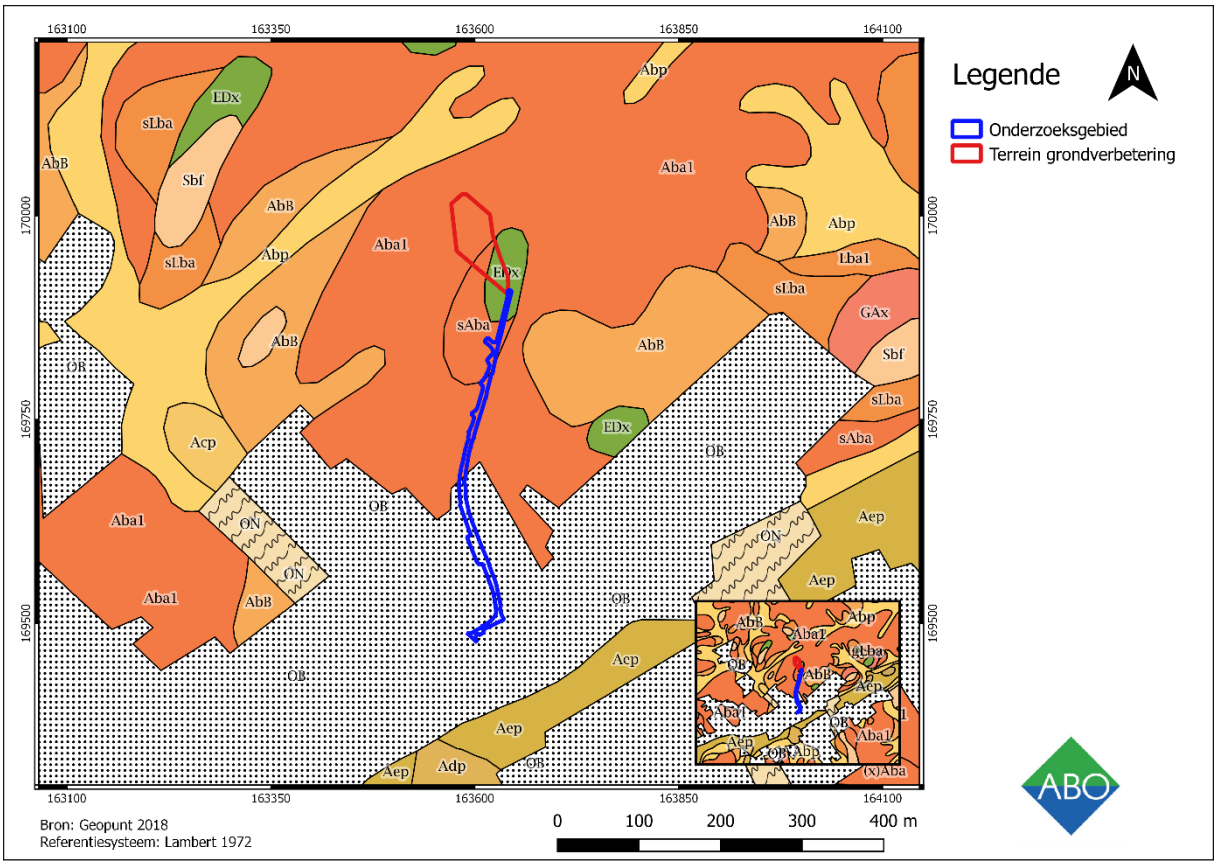
Op de hillshade is te zien dat het Plintveld licht uitgesneden is in het landschap en dat het terrein voor grondverbetering zich op een verhoogd plateau bevindt.

Figuur 12: Hillshade (1:5000) met het onderzoeksgebied en terrein voor grondverbetering. (Bron: Geopunt 2018).

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

Figuur 13: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:5000) met aanduiding van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

Een groot deel van het tracé en het volledige terrein voor grondverbetering worden gekenmerkt door een droge leembodem met textuur B horizont (**Aba1**). Deze serie vertoont onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De Bt is bruin zwaar leem waaronder het profiel een lager kleigehalte heeft en de kleur geelbruin wordt. Gezien de goede waterhuishouding, zijn deze bodems geschikt voor zowel veeleisende teelten als fruit.

Een andere droge leembodem met textuur B horizont die voorkomt wordt gekenmerkt door zand op een diepte van minder dan 75 centimeter (**sAba**). Dit profiel is zeer gelijkend op het Aba1 type dat veelvuldig in de regio voorkomt.

In het noordelijk deel van het tracé wordt ook een zwak tot matig gleyige kleibodem met onbepaald profiel gekarteerd (**EDx**). Bij deze bodems gaat de humeuze bovengrond geleidelijk over naar het kleiig moedermateriaal. Onder deze bovenlaag verdwijnen alle sporen van profielontwikkeling. De bodems kunnen zeer nat zijn in vochtige periodes, waardoor ze slechts in een bepaalde periode te gebruiken zijn voor teelten. De bodems komen voor waar de Tertiaire kleien dagzomen.

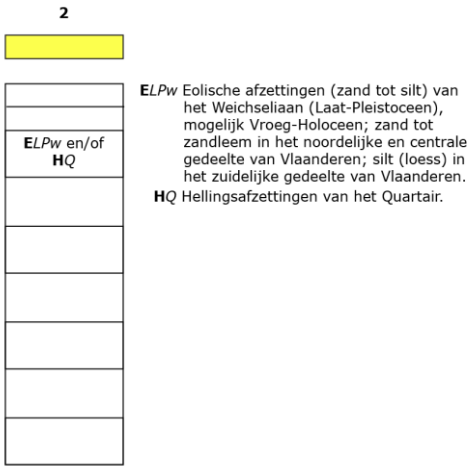
Het zuidelijk deel van het tracé bevindt zich in bebouwde zone (**OB**), waardoor het bodemtype niet gekarteerd kon worden. Dit betekent dat het bodemprofiel reeds door menselijke ingrepen gewijzigd of vernietigd is. Bijgevolg is het archeologisch potentieel dan ook eerder laag. Het kan echter

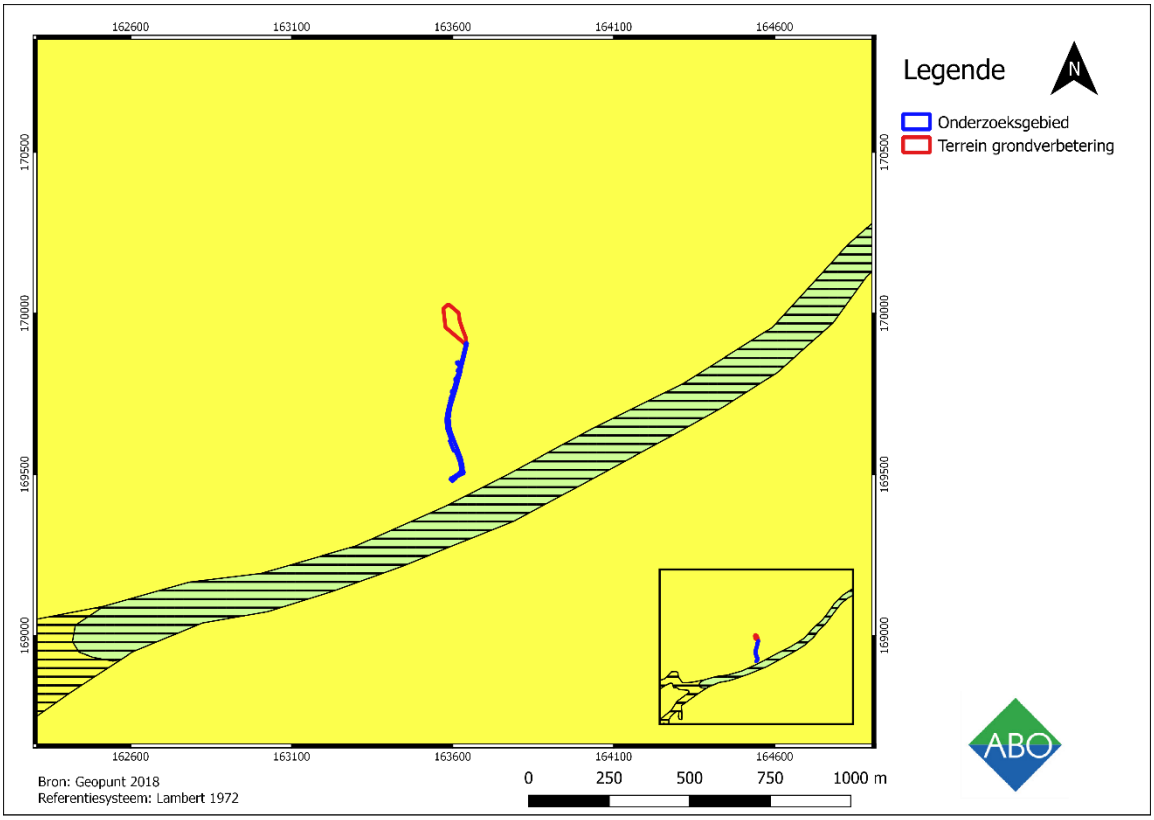
gesuggereerd worden dat de natuurlijke bodem onder het tracé aanleunt bij de droge of natte leembodems die in de omgeving voorkomen.

In de ruimere omgeving van het tracé komen drogere leemgronden zonder profielontwikkeling voor. Deze **Abp**-bodems komen voor in colluviale droge leemdepressies en bestaan uit geërodeerde leem afkomstig van hoger gelegen plateaus. Ook droge leembodems met textuur B of structuur B horizont (**AbB**) zijn opvallend aanwezig in de buurt.

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

De quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied bestaat volledig uit eolisch zand (ELPw) en leem uit het Weichseliaan en/of hellingsafzetting uit het Quartair (HQ). (**Type 2**) Een dergelijke sequentie heeft een relatief klein inherent archeologisch potentieel. De zandige opduikingen, die gevormd werden bij het deponeren van dekzanden en Loeus en de aantrekkingspolen voor paleolithische en mesolithische bewoning waren, werden namelijk niet bedekt door later sediment, zoals bijvoorbeeld wel het geval in de Vlaamse Vallei (zie bv. Crombé 2006). Gezien de geringe aanwezigheid van neolithische vondsten is het mogelijk dat er zich meer archeologische resten bevinden in deze lagen, als ze niet vernield zijn

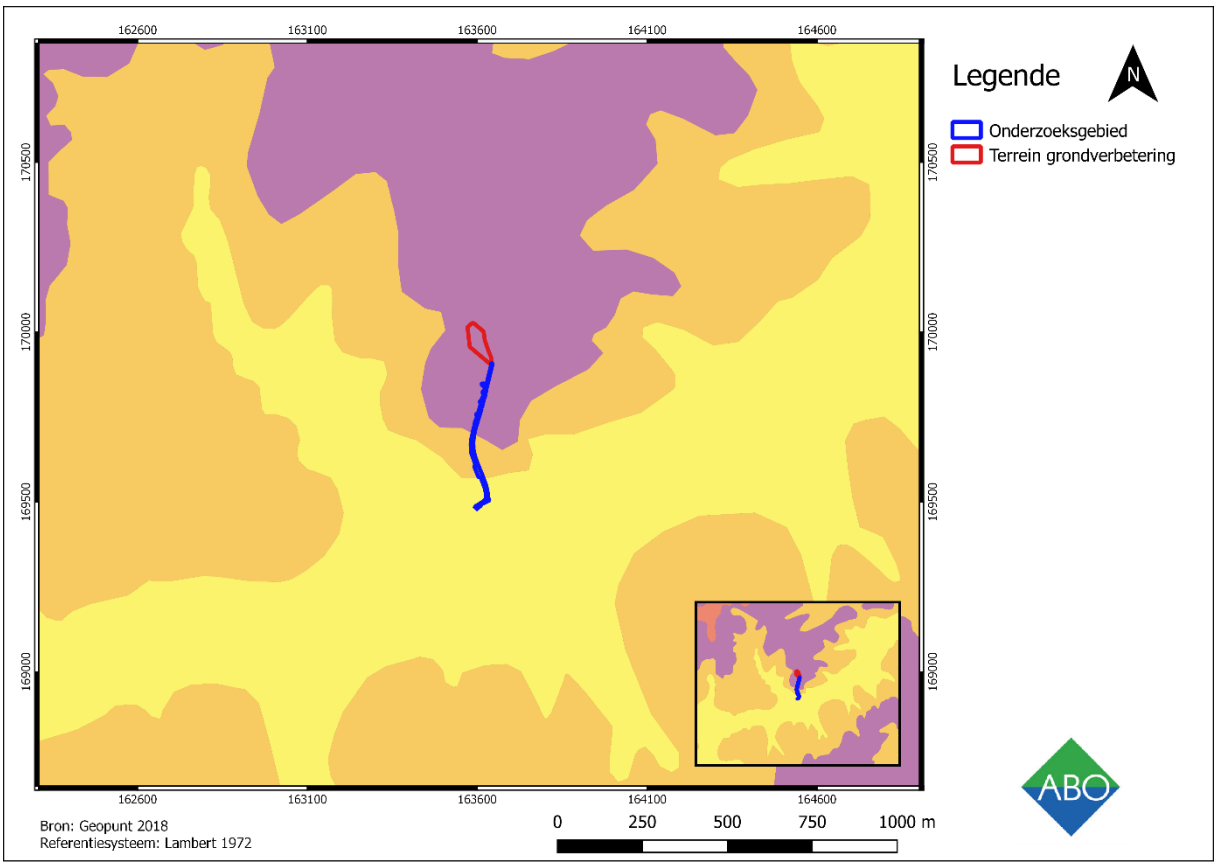
Figuur 14: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:12000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2018)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

Op de tertiairgeologische kaart blijkt dat het onderzoeksgebied zich in drie verschillende tertiaire formaties situeert. In het noorden ligt het tracé ter hoogte van de **Formatie van Sint-Huibrechts-Hern**. Deze formatie bestaat uit een 30 meter dikke zandlaag die ongeveer 32 miljoen jaar geleden werd afgezet. Kenmerkend hiervoor is kleiig zand met glauconiet, mica's en fossielen.

Vervolgens loopt het tracé ter hoogte van de **Formatie van Lede**, bestaande uit glauconiethoudend fijn zand dat afgezet werd toen de zee België nog bedekte in het Eoceen. De Formatie van Lede is herkenbaar aan het typische wit fijn zand, en is lateraal te volgen in een laag kalk en zandige kalksteen. De dikte is ongeveer 10 tot 15 meter.

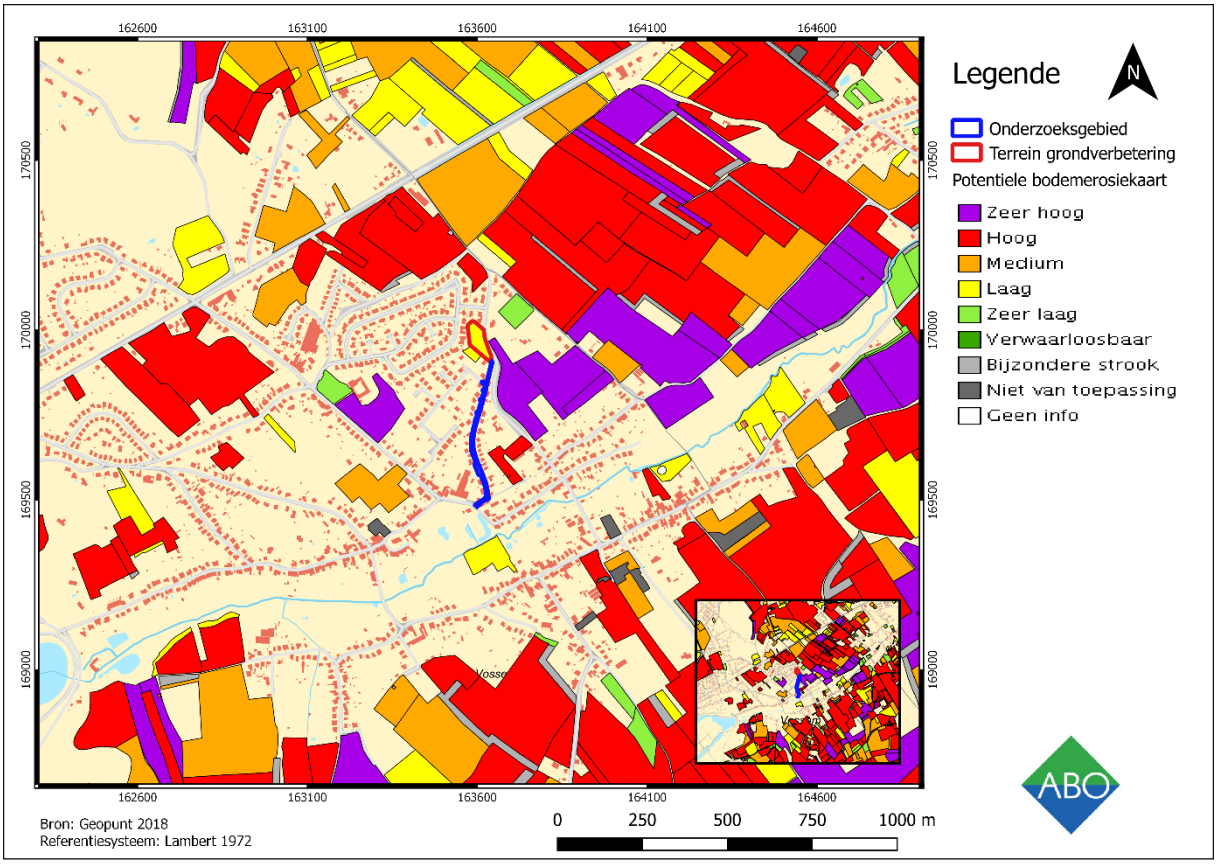
In het zuiden komt de **Formatie van Brussel** voor. Deze formatie is ongeveer 15-40 meter diep en kan herkend worden aan het fijn of rondkorrelig kwartszand. De Formatie van Brussel is ongeveer 50 miljoen jaar oud.

Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2018)

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

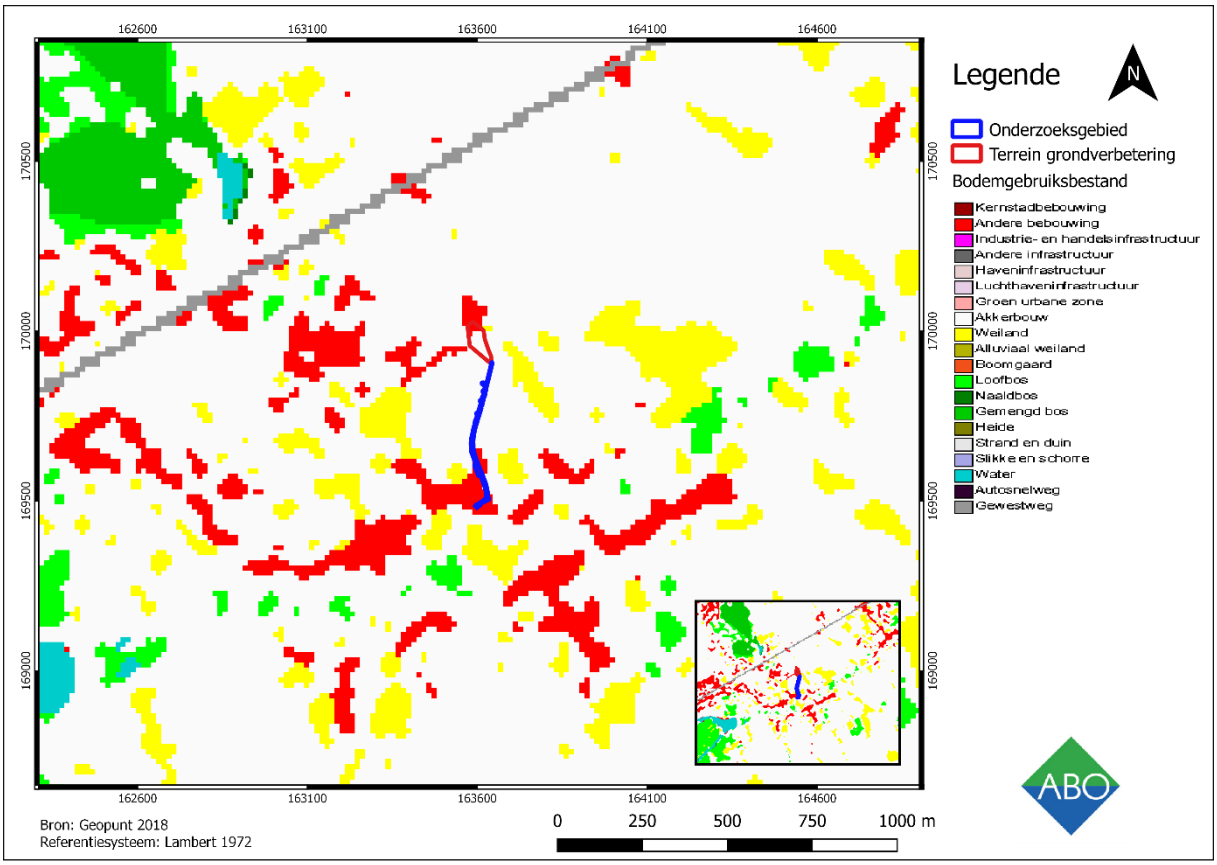
Ter hoogte van het tracé is er geen informatie beschikbaar over de potentiële bodemerosie. Het terrein voor grondverbetering wordt echter wel gekarteerd met een laag risico op erosie. De omgeving van het onderzoeksgebied wordt – voornamelijk in het oosten en zuiden – gekenmerkt als een regio met hoge tot zeer hoge kans op erosie. Dit komt hier mede door de heuvelachtigheid van het terrein en de aanwezige vallei van de Voer. De opvallende erosiegevoeligheid in het gebied kan een grote invloed hebben op de bewaring van archeologische sporen in de bodem.

Figuur 16: Bodemerosiekaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2018)

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Op de bodemgebruikskaart is te zien dat het zuidelijk deel van het tracé ter hoogte van het centrum van Vossem wordt gekenmerkt door andere bebouwing (rood), net zoals het meest noordelijke punt van het terrein voor grondverbetering. Het overige deel van het tracé wordt gekarteerd als akkerbouw (wit) en in mindere mate weiland (geel).

Figuur 17: Bodemgebruikskaart (1:20000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

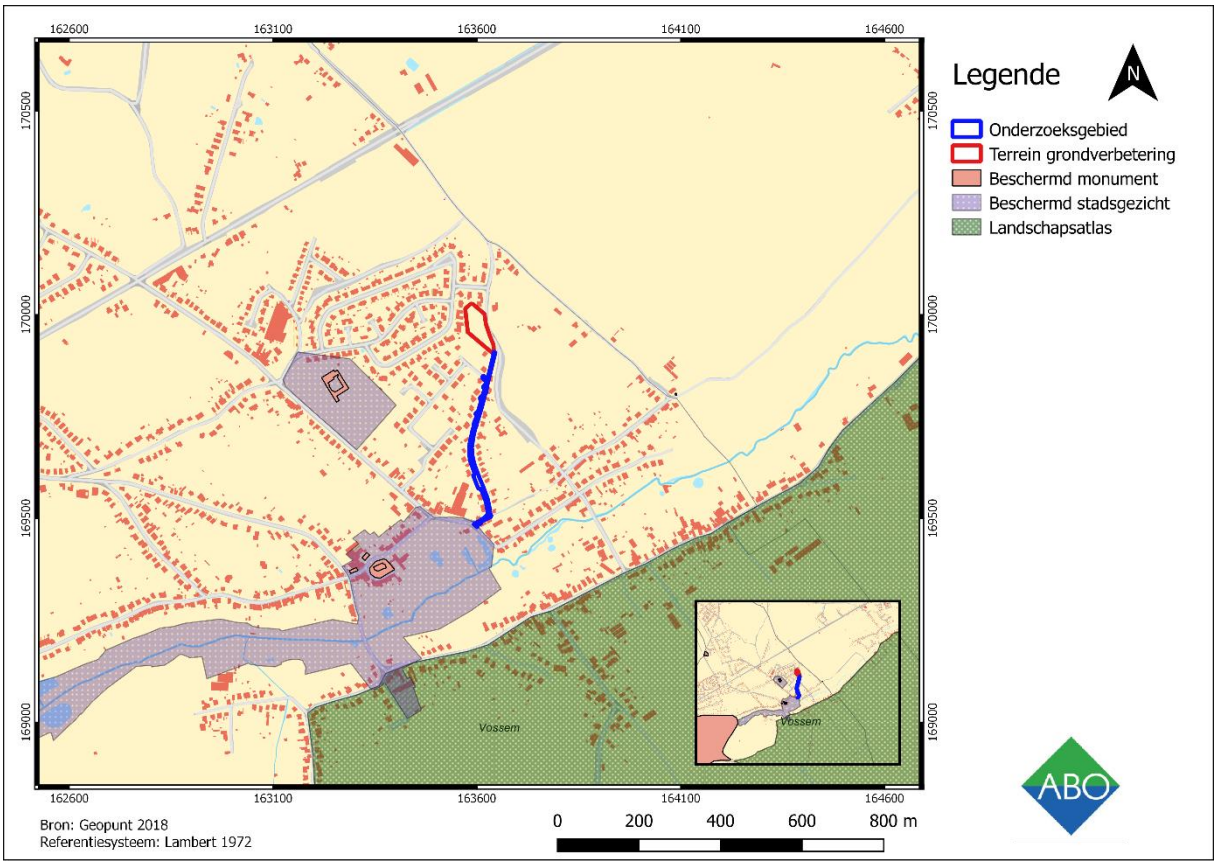
Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Gekende Erfgoedwaarden	Relevant, cf. 4.1.1
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.2
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet van toepassing
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.3
Inventaris Historische stadskern	Niet van toepassing
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet van toepassing
Wereldoorlog relicten	Niet van toepassing
Cartografische bronnen	
Frickxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, maar wel vermeld, cf. 4.2.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.2.5

Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

De overzichtskaart van Geoportaal Onroerend Erfgoed geeft voor het gebied rondom het studiegebied meldingen van beschermde monumenten, cultuurhistorische landschappen, zones opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris en bouwhistorische relicten.

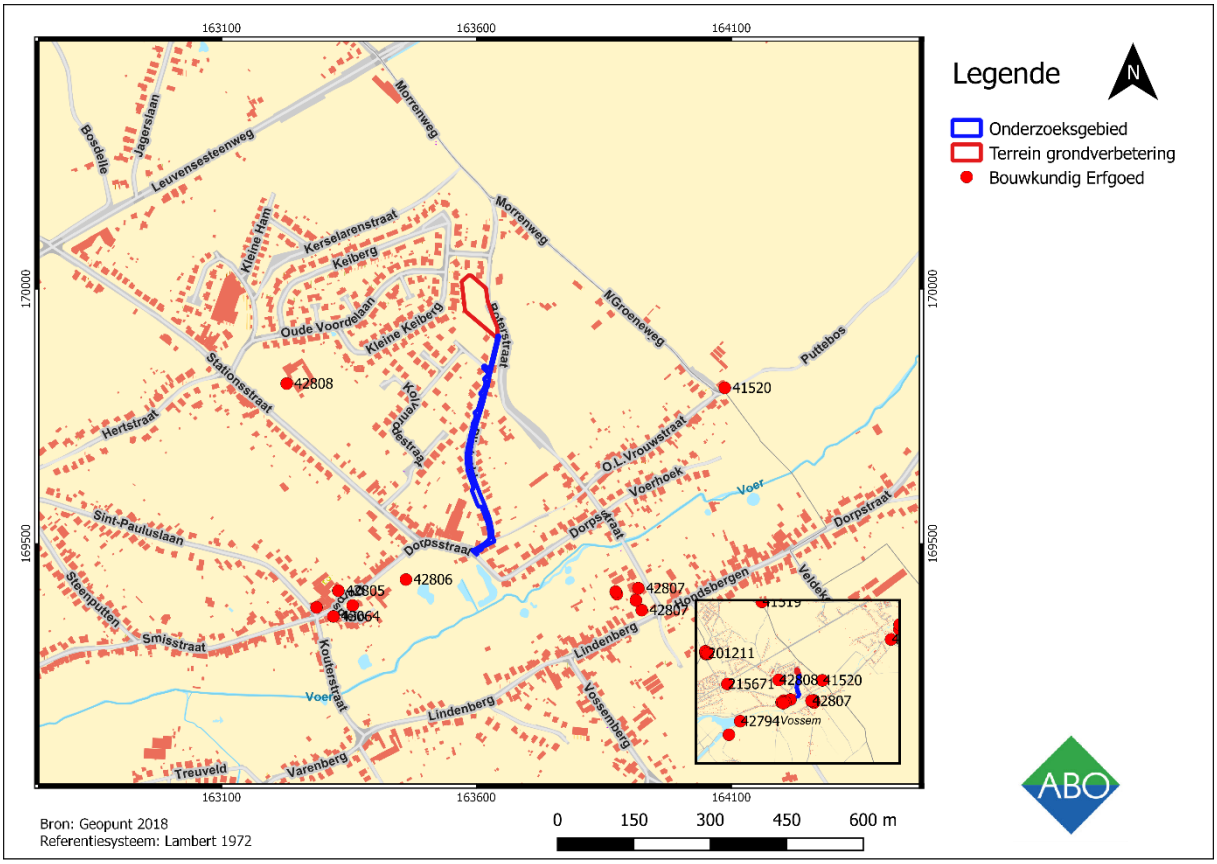
4.1.1 GEKENDE ERFGOEDWAARDEN M.B.T. HET ONDERZOEKSGEBIED

Figuur 19: De Warande met betrekking tot het onderzoeksgebied. (1:10000) (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2018)

Ter hoogte van het tracé zijn er niet veel relevante gekende erfgoedwaarden. Een heel klein stuk van het zuidelijk gedeelte van het onderzoeksgebied is gelegen in de Dorpskom Vossem en Voervallei dat sinds 1981 beschermd is als stads- of dorpsgezicht omwille van de artistieke en historische waarde. Verder is de dorpskern van Vossem ook opgenomen in de inventaris landschappelijk erfgoed als deel van Tervuren en het Warandepark, waar bijvoorbeeld ook het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika deel van uitmaakt. Iets ten westen van het onderzoeksgebied is ook het Hof van Oudenvoorde met omgeving beschermd als stads-of dorpsgezicht en als monument. Tenslotte is het nabijgelegen Plateau van Duisburg opgenomen in de Inventaris Landschappelijk Erfgoed.

4.1.2 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Figuur 20: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed (Inventaris Onroerend Erfgoed, 2018) (1:8000)

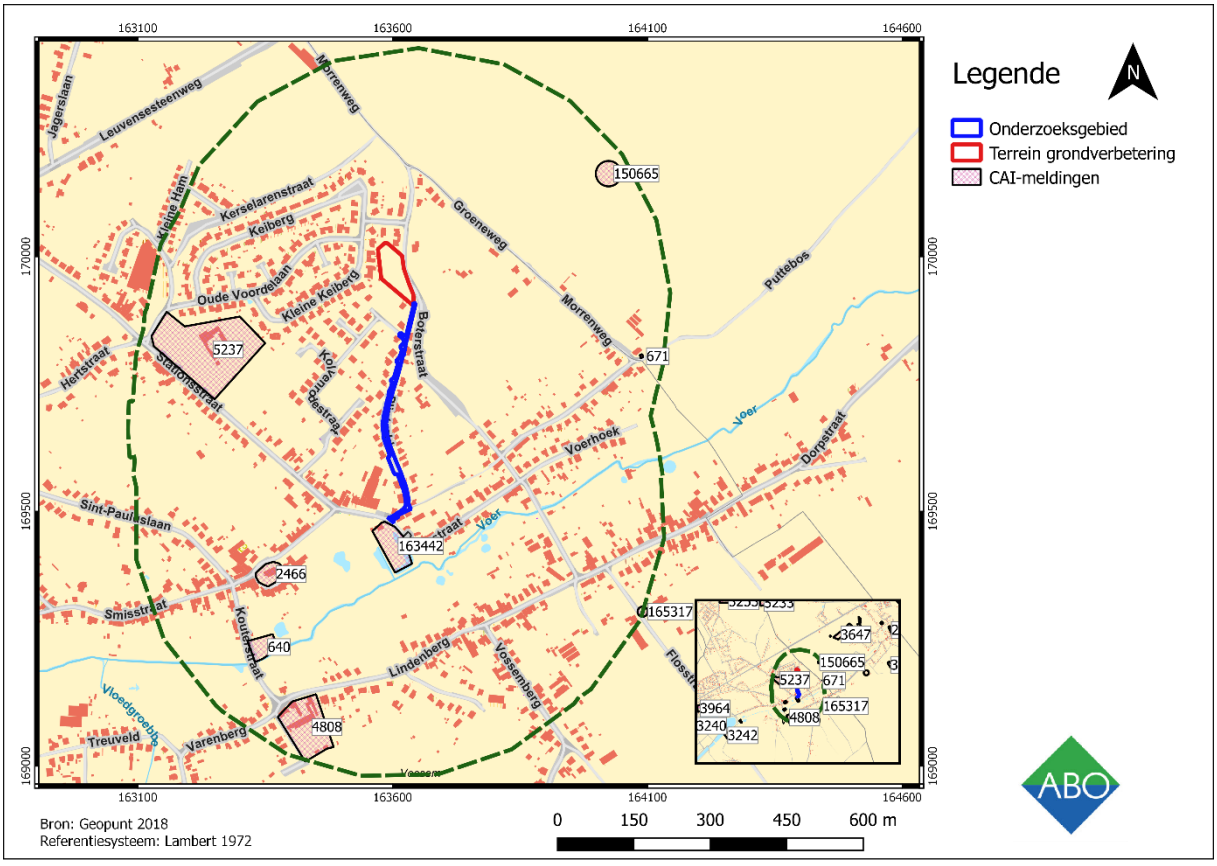
In de directe omgeving van het tracé zijn weinig bouwkundige relicten aangetroffen. In het centrum van Vossem zijn er echter wel een aantal relicten, al is de relevantie tegenover het onderzoeksgebied eerder klein. Hier gaat het om een herberg, parochiekerk, burgerhuis en gevelsteen die in direct verband staan met het historisch stadscentrum; deze staan in onderstaande lijst. Verder is er wel een relevant relict aanwezig dat een invloed op het onderzoeksgebied kan gehad hebben. Ten westen van het tracé is immers de Gesloten hoeve Hof Oudenvoorde (42213) gelegen. Deze monumentale hoeve zou al teruggaan tot de Gallo-Romeinse periode, al is de ontstaansgeschiedenis eerder vaag. Het domein zou in de 12e eeuw een van de vijf hoven zijn die deel uitmaakten van de "villa fossam". Doorheen de eeuwen veranderde de oorspronkelijk open hoeve vaak van eigenaar en werd er in de 17e en 18e eeuw veel bijgebouwd. In de 20e eeuw werd de hoeve uiteindelijk gerenoveerd.

ID	Adres	Naam	Datering
42808	Stationsstraat 49, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Hof van Oudenvoorde	17e eeuw (en vroeger)
42806	Dorpsstraat 3, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Huis De Smeth	19e eeuw
42805	Dorpsplein 10, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Herberg In het Canon	18e eeuw

42804	Dorpsplein zonder nummer, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Parochiekerk Sint-Paulus	12e eeuw
43064	Dorpsplein 5, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Gevelsteen	18e eeuw
43065	Dorpsplein 2, Tervuren (Vlaams-Brabant)	Afspanning In de Posthoorn	18e eeuw

Figuur 21: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in een straal van 500 meter

4.1.3 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

Figuur 22: Alle CAI-meldingen binnen een straal van 500 en 1000 meter. (1:8000)

In een straal van 500 meter rond het onderzoeksgebied zijn er 8 meldingen uit de Centrale Archeologische Inventaris. Het gaat hier voornamelijk om middeleeuwse relicten die te maken hebben met het agrarisch- en dorpsverleden van Vossem, zoals de Parochiekerk Sint-Paulus (2466), een hoeve (4808), watermolen (640) en het eerder besproken Hof Oudenvoorde (5237). De overige meldingen zijn op uitzondering van een beperkte verzameling lithisch materiaal na (150665) uit meer recente tijden. Het gaat hier om een indicatie van een site met walgracht in het centrum van Vossem (163442), een bunker uit de Tweede Wereldoorlog (165317) en een kapel die in 1727 werd gebouwd (671).

ID	Adres	Naam	Datering
163442	Dorpsstraat zonder nummer, Vossem (Vlaams-Brabant)	Site met walgracht	Nieuwe Tijd

2466	Dorpsplein zonder nummer, Vossem Vlaams-Brabant)	Parochiekerk Sint-Paulus met graven	Middeleeuwen
640	Kouterstraat 13, Vossem (Vlaams-Brabant)	Watermolen	Middeleeuwen
4808	Kerkhofstraat 2, Vossem (Vlaams-Brabant)	Hoeve	Middeleeuwen
5237	Stationsstraat 49, Vossem (Vlaams-Brabant)	Hof Oudenvoorde	Middeleeuwen
150665	Morrenweg zonder nummer, Bertem (Vlaams-Brabant)	Lithisch materiaal uit silex en glimmerzandsteen	Steentijd
671	Morrenweg 1A, Vosem (Vlaams-Brabant)	Kapel	Nieuwe Tijd
165317	Flosstraat 4, Vossem (Vlaams-Brabant)	Bunker KW-linie	Nieuwste Tijd

Figuur 23: overzichtstabel CAI

4.1.4 HISTORISCH KADER

Sinds 1977 maakt Vossem (ID: 120591) samen met Duisburg en Moorsel deel uit van de gemeente Tervuren. De omgeving wordt gekenmerkt door aanzienlijke hoogteverschillen, is bosrijk en heeft een landelijk karakter met uitzondering van de verstedelijkte kern van Tervuren. Vossem wordt doorsneden door de Voer, een waterloop met algemene oost-west oriëntatie.

De oudste vermelding van Vossem dateert uit 1129 wanneer de villa fossam in een schenking vermeld werd. De eerste verklaring voor de naam Vossem is dan fossam of “landtong in overstromingsgebied”. Een andere mogelijke betekenis verwijst echter naar een stamvader Vos die er zijn heim vestigde, Vosheim.

Menselijke aanwezigheid in de omgeving gaat echter al veel verder terug in de tijd en werd aangetoond door bijvoorbeeld enkele vondsten van lithisch materiaal. Hoewel de kennis omtrent de oudste geschiedenis voor het grondgebied van het huidige Vossem beperkt is, is wel geweten dat Vossem ontstond door de ontginning van het bestaande bosgebied waardoor verschillende hoeven ontstonden. Eeuwenlang behield het dorp zijn landelijke karakter en het is pas in de tweede helft van de 20ste eeuw dat er door verkaveling en bebouwing een verandering kwam in het uitzicht van de gemeente. De woonfunctie nam nadien steeds verder toe, terwijl het landelijke karakter vooral bewaard bleef in het zuidoostelijke deel van Vossem.

4.1.5 RELEVANT ONDERZOEK

In de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied werd in de Beulbosweg in 2017 op de onderzochte percelen (Tervuren, Afdeling 3, Sectie C, percelen 124 en 127) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door Pieters H., De Smaele B., Claeys S. en Van Den Berghe K. van ADEDE bvba[1]. De resultaten werden gebundeld in een archeologienota. Het terreinwerk leverde in totaal 27 sporen op van o.a. ovens. Een evaluatie van de resultaten gecombineerd met het lage potentieel tot kennisvermeerdering leidde tot een vrijgave van het terrein na afloop van het vooronderzoek met ingreep in de bodem.

In die nota werd ook de hypothese gesteld dat de aangetroffen ovens deel zouden uitmaken van een militair kampement. Vossem bleek in de 17e en 18e eeuw immers een geschikte plaats voor deze kampplaatsen. Het was dus mogelijk dat de ovens, die in een batterij waren geïnstalleerd, op een militaire aanwezigheid konden wijzen. De auteurs van de nota concludeerden dat dit hier waarschijnlijk niet het geval was, maar omdat de exacte locatie van de kampementen niet gekend is; moet er steeds rekening gehouden worden met deze mogelijkheid. De locatie van Plintveld, waar de huidige nota betrekking op heeft, is in dat opzicht geen onlogische keuze voor een kamp. Het reliëf is er hoger dan de nabijgelegen Voer en met die waterloop is er ook stromend water aanwezig. Bij verder onderzoek moet er dus rekening gehouden worden met mogelijke aanwezige sporen van een militaire aanwezigheid in Vossem tijdens de 17e en 18e eeuw.

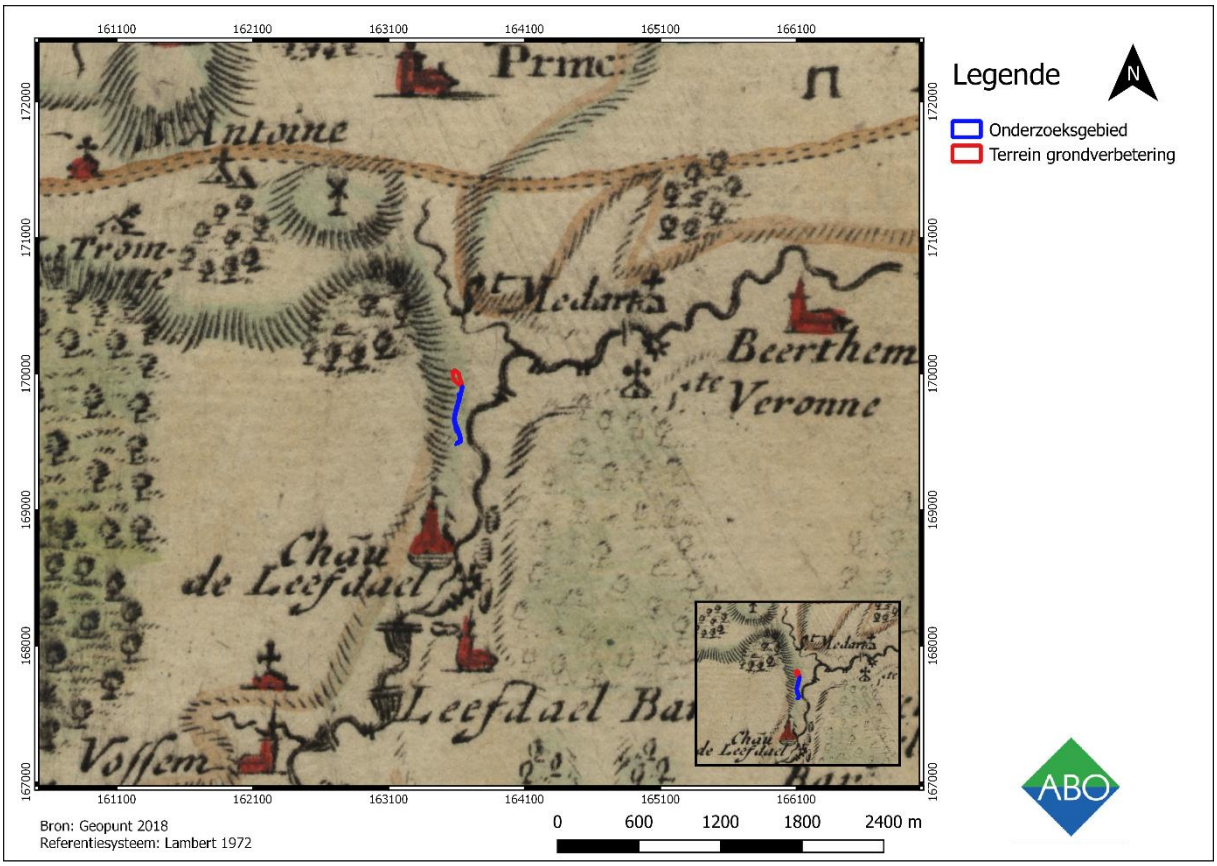
Figuur 24: Stookgang SP27 van de proefsleuf bij Beulbosweg. (Bron: ADEDE, 2017).

[1] https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4099

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FRICXKAART (CA. 1712)

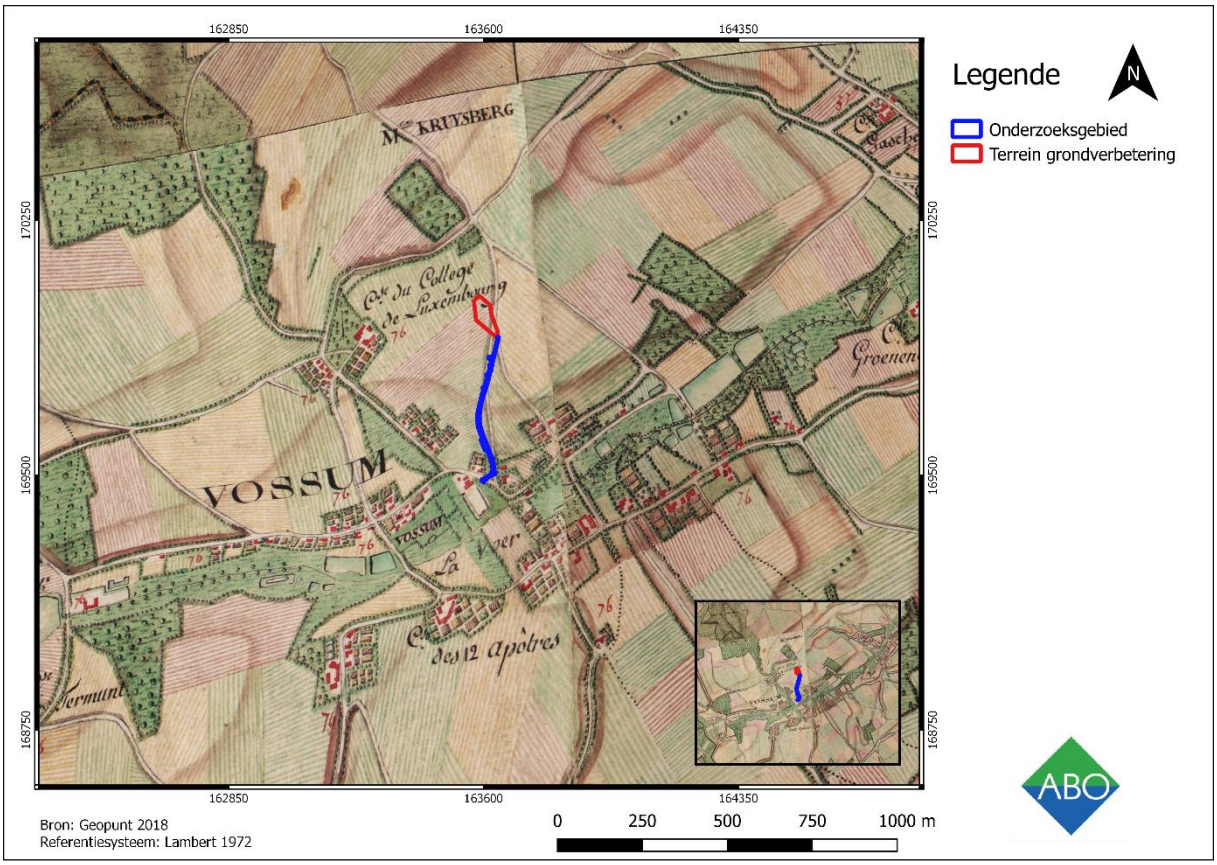
Op de Fricxkaart staat het onderzoeksgebied aangegeven in een heuvelachtige omgeving ten noorden van Vossem. Hoewel de kaart niet nauwkeurig gegeorefereerd is, kunnen er toch enkele uitspraken gedaan worden over de toenmalige streek. Nabij het tracé zijn enkele dorpskernen te herkennen zoals *Beerthem* (Bertem), *Leefdael* (Leefdaal), *Sterrebeeck* (Sterrebeek) en Vossem. Niet ver naar het zuiden (in werkelijkheid meer noordelijk gelegen) is het *Chateau de Leefdael* (Kasteel van Leefdaal) gekarteerd. In de buurt zijn ook enkele kappelletjes en molen te zien. Meteen ten oosten van het tracé stroomt een rivier of beek, hoogstwaarschijnlijk de Voer. Omwille van het gebrek aan detail is de Fricxkaart verder weinig relevant voor dit onderzoek.

Figuur 25: Fricxkaart (1:30000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

4.2.2 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

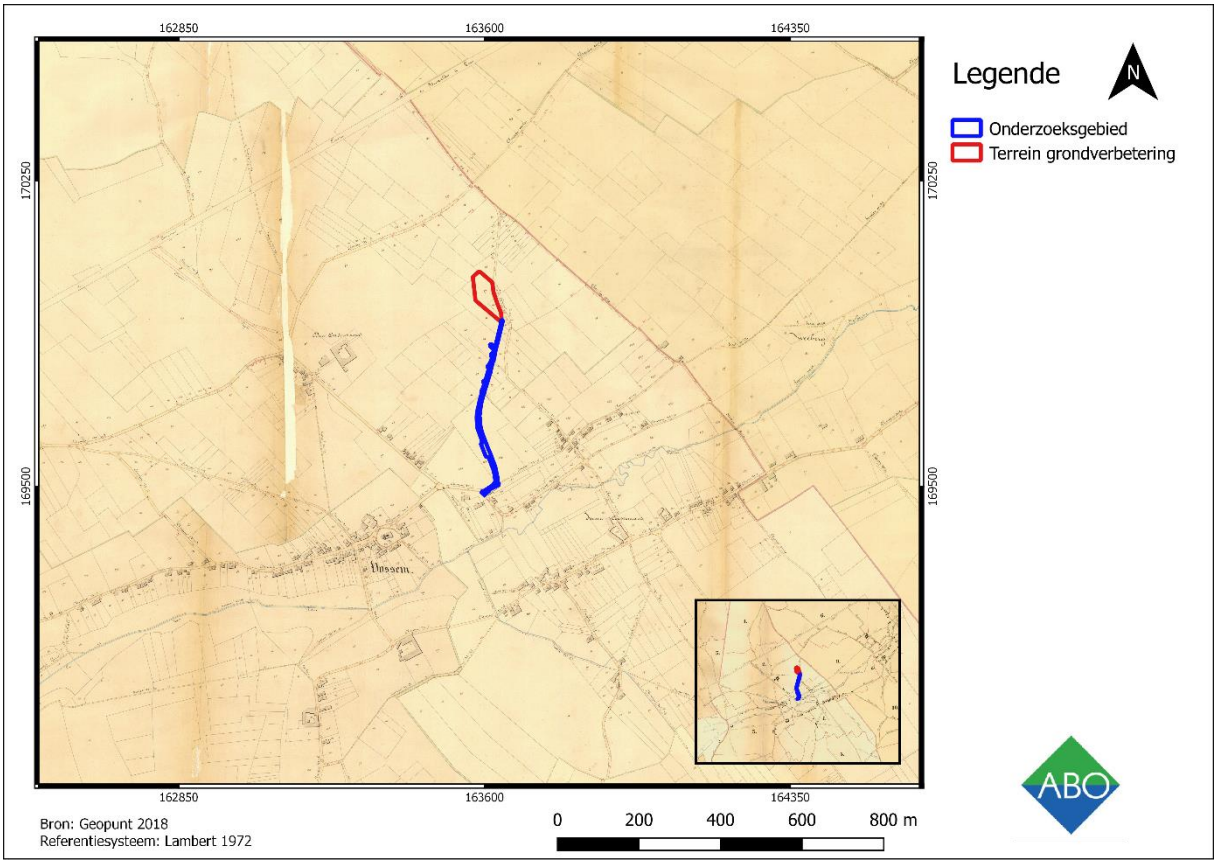
Op de Ferrariskaart of *Carte de Ferraris* is het onderzoeksgebied al veel gedetailleerder aangeduid, nabij het dorpscentrum van *Vossum* (Vossem). Zowel het huidige Plintveld, waar de werken plaats zullen vinden, als de Boterstraat staan al aangeduid op de kaart, zij het met een iets andere loop. Vossem is in de 18e eeuw nog een kleine woonkern die wordt gekenmerkt door veel open landschap en akkers. Ook de Voer, die door het centrum loopt en de streek haar groen karakter geeft, is duidelijk gekarteerd. Net ten westen van het tracé ligt de *Cense du College de Luxembourg* of het Hof van Oudenvoorde, een hoeve uit de 17e eeuw en waarschijnlijk zelfs vroeger. In de ruime omgeving wordt het onderzoeksgebied begrenst door *Leefdael* (Leefdaal) in het oosten, Moorsel en *Vrebosch* (Vrebos) in het noorden, *Duysbourgh* (Duisburg) in het zuiden en *Tervueren* (Tervuren) in het westen. Het terrein voor grondverbetering is onbebouwd en staat gekarteerd als akkerland.

Figuur 26: Ferrariskaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

4.2.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

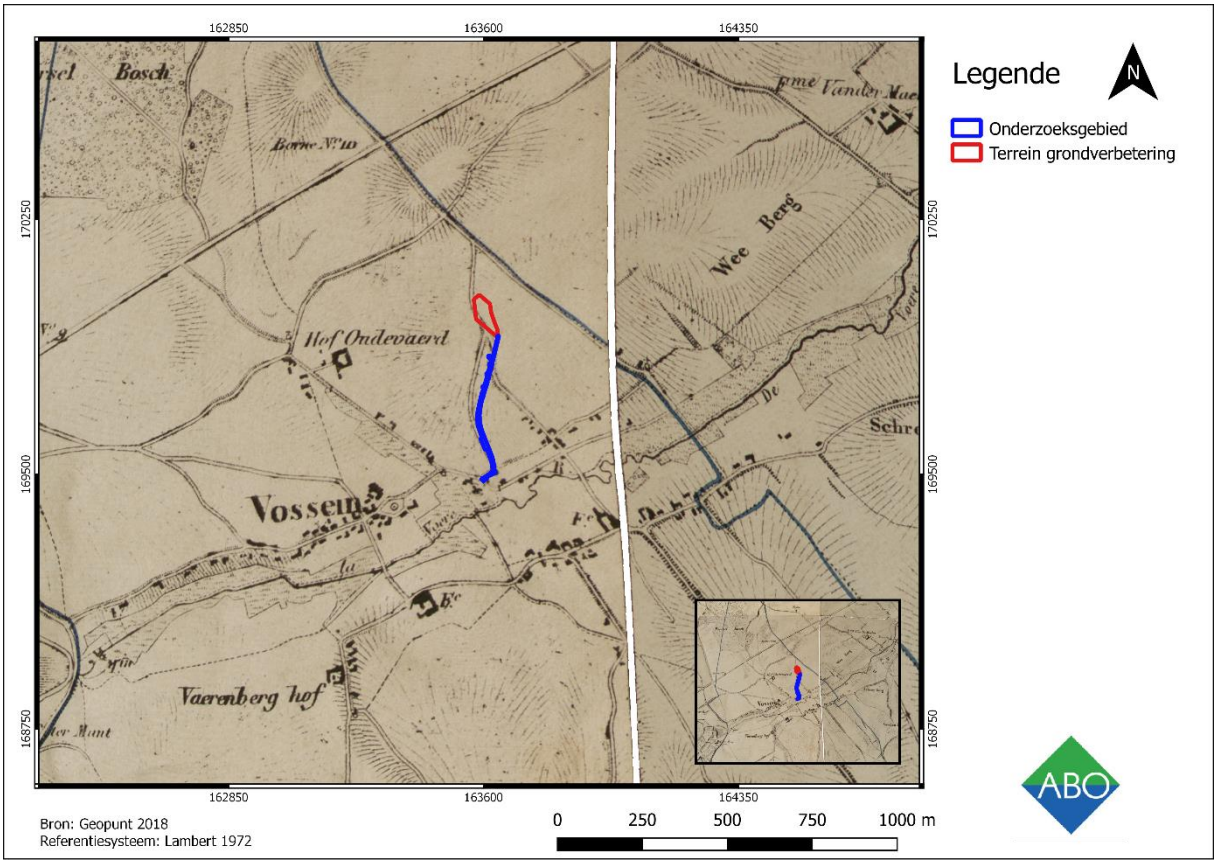
De Atlas der Buurtwegen toont het tracé zeer gelijklopend met de toenmalige wegen, afgezien van een stukje in het noorden. Hoewel het dorpscentrum weinig veranderd is, lijkt er zich toch stilaan een kern te vormen in Vossem. Voorheen stonden de huizen meer in een langgerekt patroon langs de wegen. Ook het Hof van Oudenvoorde, hier gekarteerd als *Den Oudenvaerd*, is omgevormd tot een gesloten vierkantshoeve. In de ruimere omgeving springen vooral de vijvers van het latere Warandepark in het oog. Ook is de latere Leuvensesteenweg voor het eerst te zien op de kaart als de *Route de Tervuren à Louvain*.

Figuur 27: Atlas der Buurtwegen (1:10000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

4.2.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

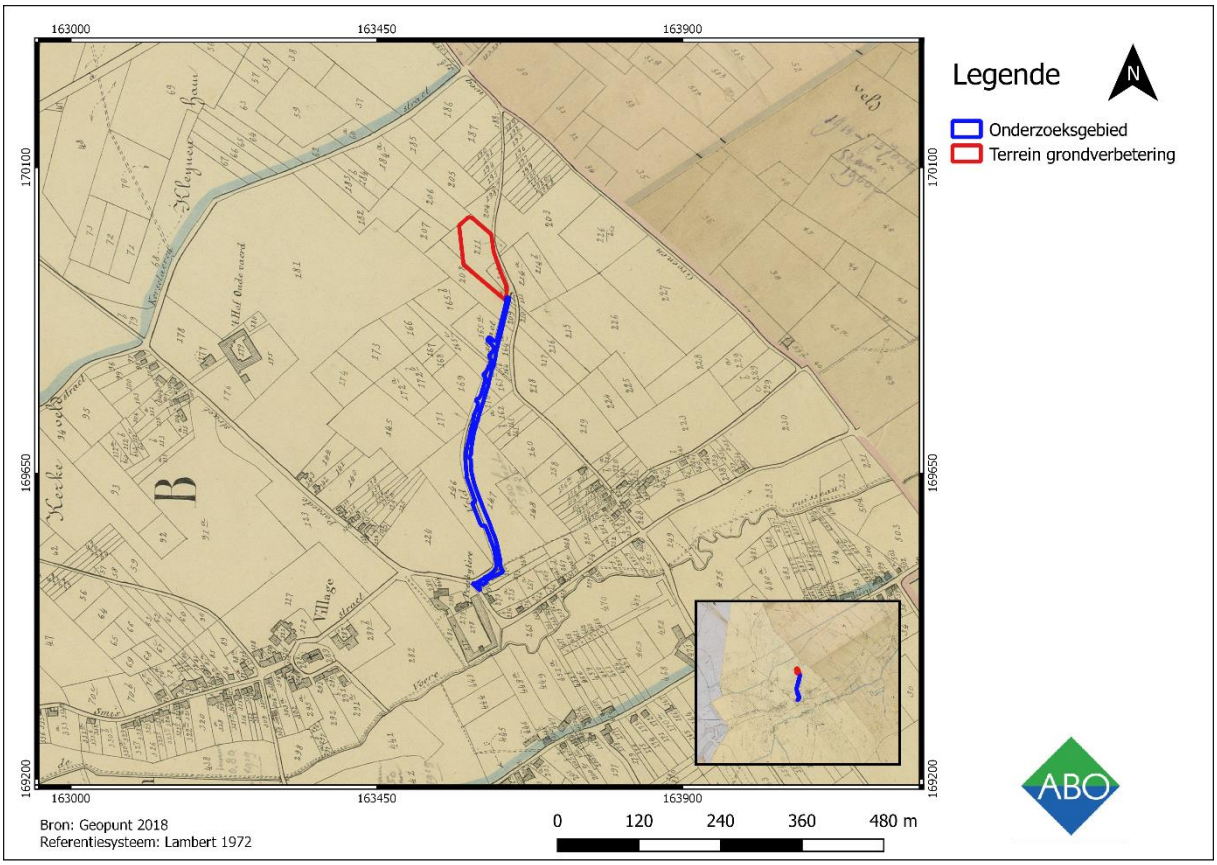
De Vandermaelenkaart toont de loop van het Plintveld en de Boterstraat iets anders dan de Atlas der Buurtwegen, waardoor het tracé niet helemaal gelijk loopt. Verder zijn er weinig grote veranderingen merkbaar en ook het terrein voor grondverbetering is nog steeds onbebouwd. De streek rond Vossem wordt gedomineerd door grote hoeves of hoven die allemaal staan aangeduid op de kaart. Voorbeelden hiervan zijn het eerder vernoemde *Hof Oudevaert* (Hof van Oudenvoorde), *Vaerenberg Hof*, *Rotselaer Hof* en *Hof ter Munt*. In het westen is het Koninklijk Park van Tervuren uitgebreid met fraaie tuinen en een klein kasteeltje.

Figuur 28: Vandermaelen kaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

4.2.5 POPPKAART (CA. 1842-1879)

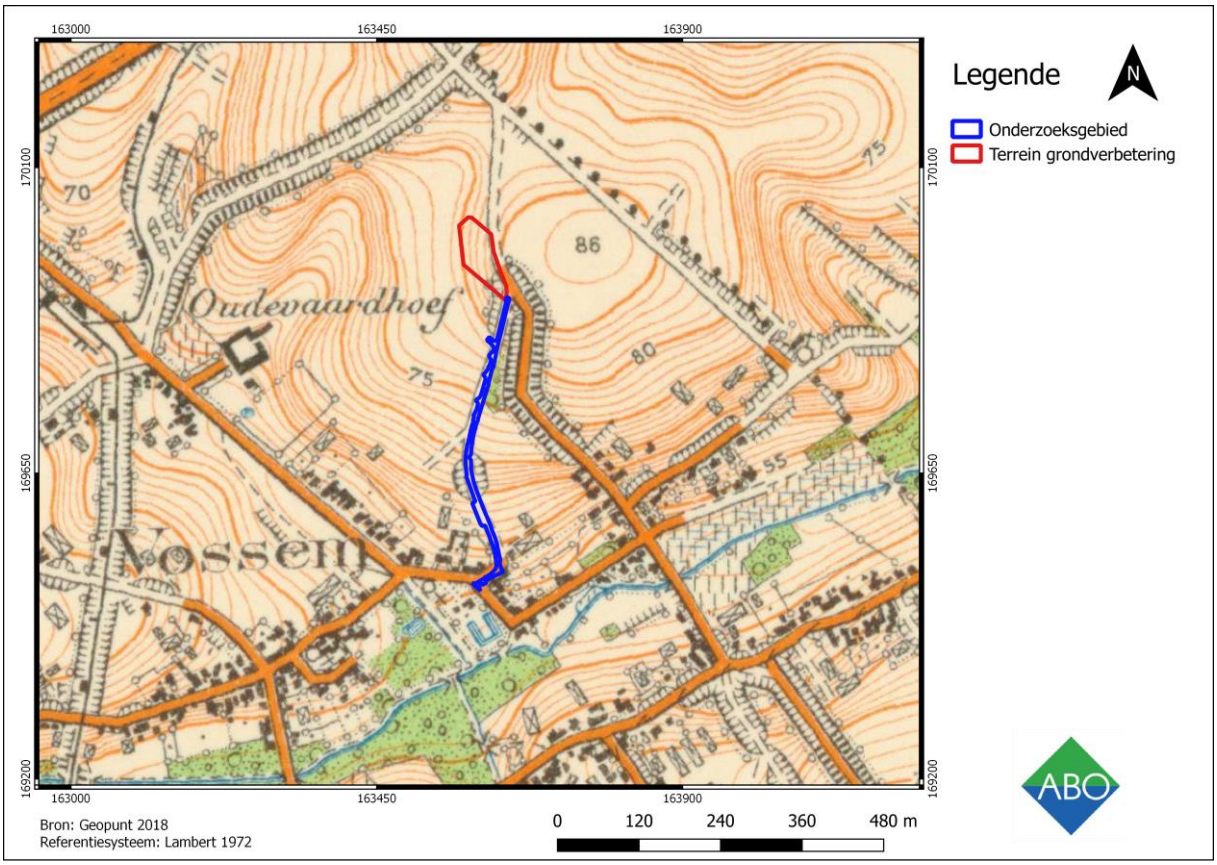
Op de Poppkaart is te zien dat het centrum van Vossem langzaam maar zeker groeit, wat ook te merken is aan de komst van een grote pastorij nabij de Sint-Pauluskerk. Ook het Hof van Oudenvoorde staat nog steeds duidelijk aangeduid als een vierkantshoeve met bijgebouwen. Opvallend is dat de percelen van het terrein voor grondverbetering op de Poppkaart identiek gelijk zijn aan de huidige indeling. Het terrein is wel nog steeds onbebouwd. De streek rond Vossem wordt qua bebouwing vooral gekenmerkt door lange rijen huizen die zich verder uitbreiden in de richting van andere dorpen.

Figuur 29: Poppkaart (1:12000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) en de huidige situatie (bron: Geopunt 2018)

4.2.6 NA 1900

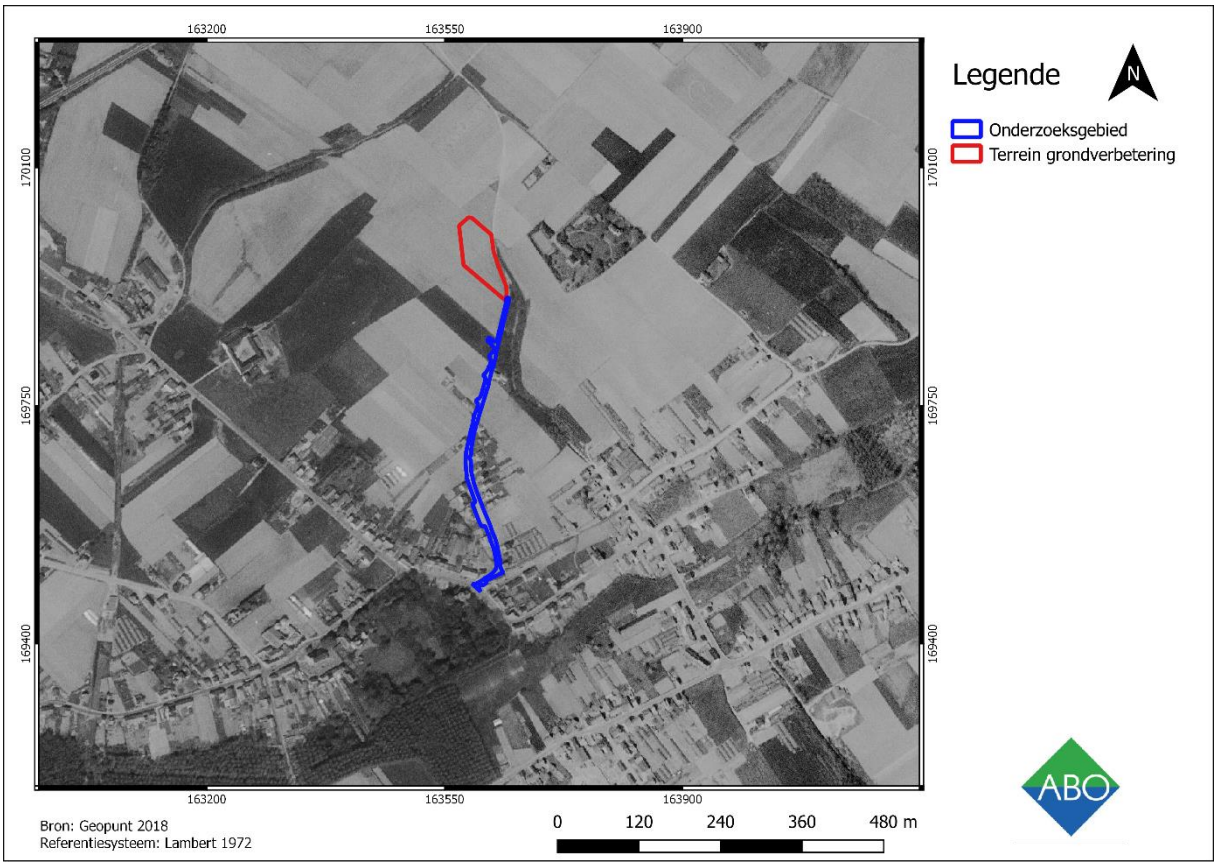
Op de kaart van 1939 is duidelijk te zien dat Vossem verder groeit. Ter hoogte van de kerk maar ook in de omliggende straten worden meer huizen gezet. Het zuidelijk deel van het tracé, aan de Dorpsstraat, is reeds bebouwd. Ook aan de overkant van de Voervallei wordt er druk bijgebouwd. Het terrein voor grondverbetering en het overige deel van Plintveld zijn nog steeds braakliggend. Ook in de ruimere omgeving is een bevolkingsstijging merkbaar. Er ontstaan verschillende wijken zoals Veeiweiberg, Schreiberg en De Cauter; die zich allemaal rond de Voer concentreren.

Figuur 25: Kaart uit 1939 (1:6000) met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (bron: Geopunt 2018).

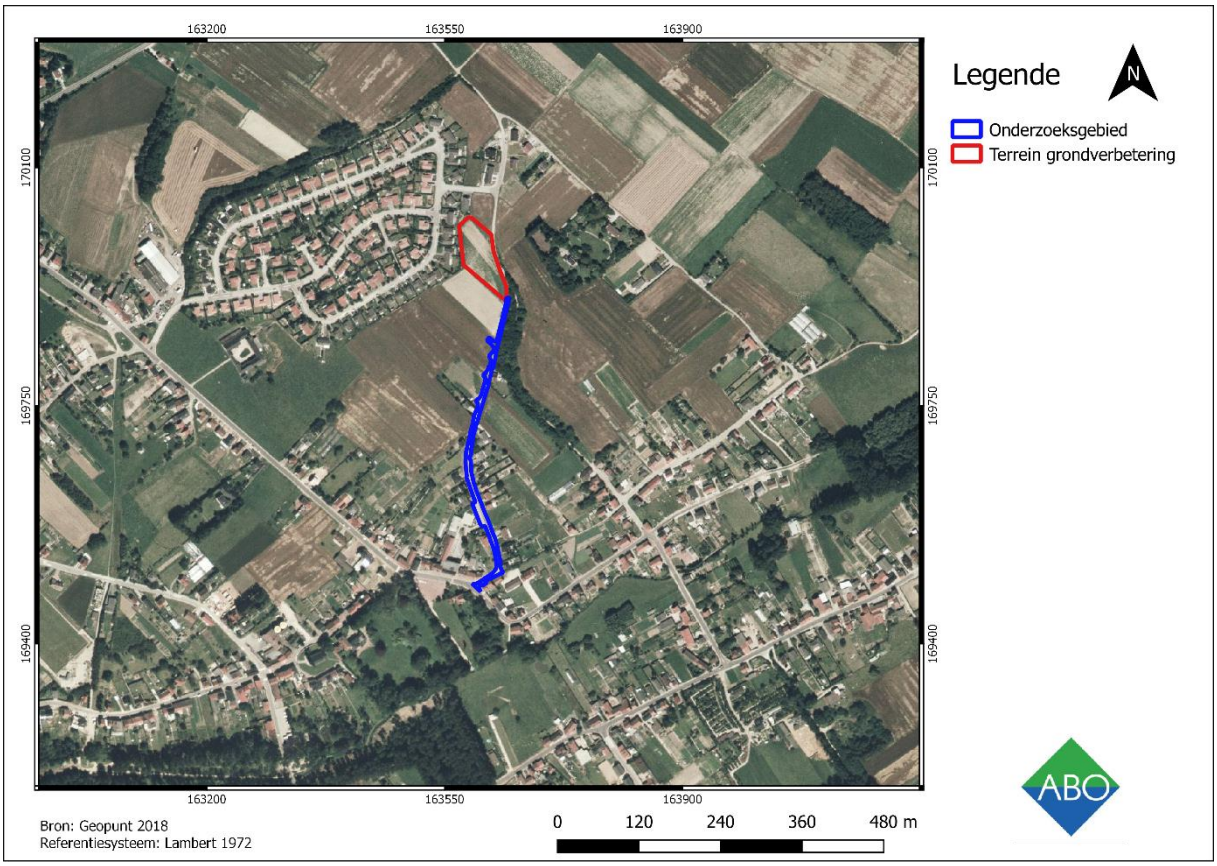
4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Op de orthofoto uit 1971 is te zien dat de streek rond Vossem veelal gekenmerkt wordt door akkerland en de vallei een groene corridor in het landschap vormt. In de helft van de 20e eeuw is er een grote stijging aan bebouwde percelen gekomen, iets dat ook merkbaar is aan het tracé. Vanuit het zuiden worden steeds meer percelen aan het Plintveld bewoond. Het terrein voor grondverbetering is echter nog steeds akkerland.

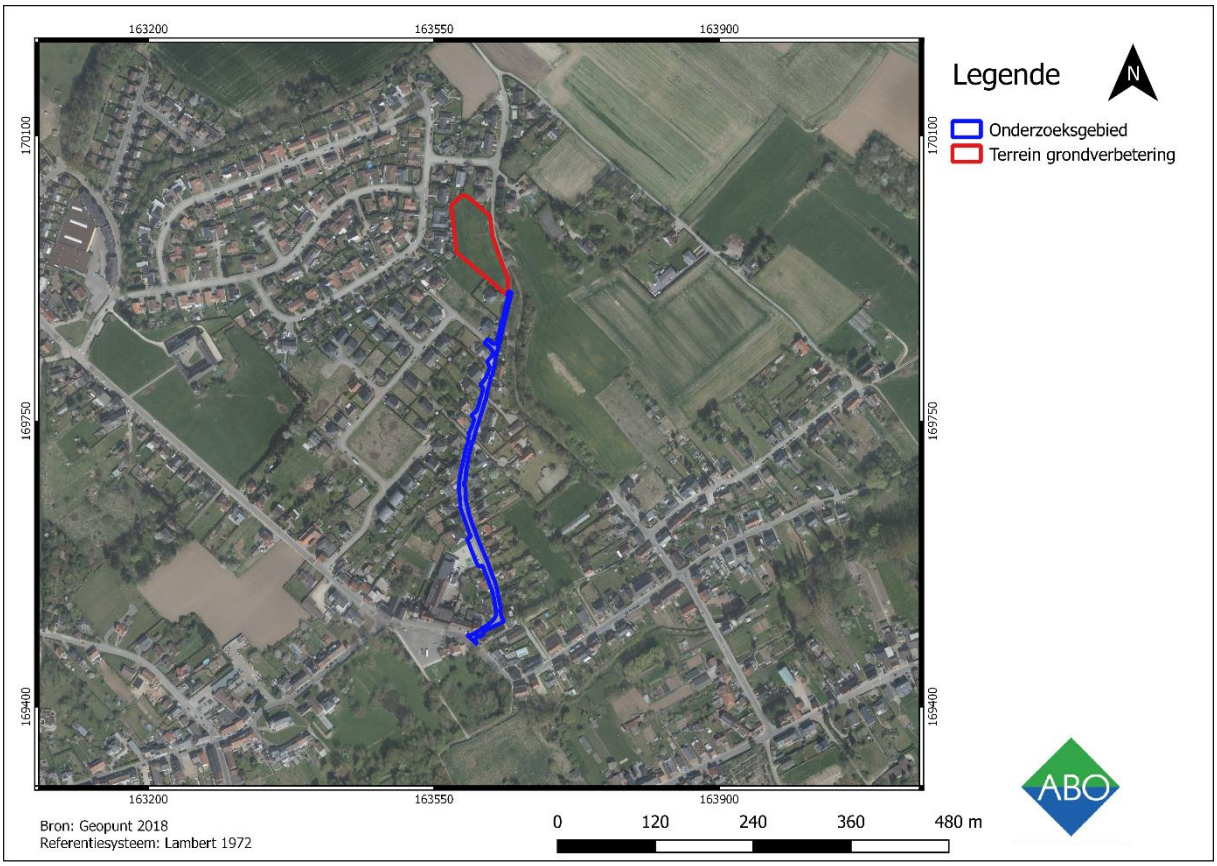
Figuur 30: Orthofotomozaïek (1:5000), kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1971) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

De orthofoto uit 1991 toont enkele opvallende wijzigingen. Zo is er ten westen van het terrein voor grondverbetering een hele wijk bijgebouwd, de Keiberg genaamd. Ook zijn er in het centrum van Vossem in mindere mate woningen bijgekomen. De situatie ter hoogte van het tracé is nagenoeg hetzelfde als in 1971.

Figuur 31: Orthofotomozaïek (1:5000), kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1991) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Geopunt 2018)

De orthofoto uit 2017 geeft enkele grote veranderingen weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Zo zijn er ten westen van het tracé enkele straten met woningen bijgekomen en ook over de lengte van het Plintveld staan nu aan beide zijden huizen. Deze trend zet zich door in de andere straten van Vossem, waar nu een duidelijke vorm van lintbebouwing zichtbaar is.

Figuur 32: Orthofotomozaïek (1:5000), middenschalig, zomeropnamen, panchromatisch (2017) met weergave van het studiegebied (blauw) (bron: Google Maps 2018)

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van de landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het onderzoeksgebied bestaat uit een tracé dat verschillende percelen en openbaar domein doorloopt en een terrein voor grondverbetering dat zich op percelen 24114B0211/00B000 en 24114B0212/00_000 bevindt. De omvang van de werken komt in totaal op ca. 7.650 m², waarbij het tracé ongeveer 3.268 m² oppervlakte heeft en het terrein voor grondverbetering 4.382 m². Het tracé bevindt zich in de gemeente Vossem, een deelgemeente van Tervuren in de provincie Vlaams-Brabant. Het onderzoeksgebied strekt zich uit over de volledige lengte van het Plintveld, een weg die in het noorden door de Boterstraat en in het zuiden door de Dorpsstraat wordt begrensd.

De bodem van het onderzoeksgebied bestaat grotendeels uit droge leembodems met een textuur B-horizont in het noordelijk deel van het tracé. Een klein stuk van het terrein voor grondverbetering wordt ook als kleibodem gekarteerd. Meer naar het zuiden bestaat het profiel uit bebouwde zone, waardoor het bodemtype niet gekarteerd kon worden. De quartairgeologische sequentie geeft een relatief klein inherent archeologisch potentieel (type 2).

Het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een erfgoedzone, afgezien van een klein zuidelijk stuk dat aan de rand van een beschermd stads- of dorpsgezicht gelegen is. Het gaat hier om de dorpskom van Vossem en de Voervallei. De meeste bouwkundige relicten hebben een direct verband met deze dorpskern en zijn op zichzelf niet zo relevant voor het onderzoeksgebied. Het nabijgelegen Hof van Oudenvoorde, dat ook als monument beschermd is, kan als relevant beschouwd worden. CAI-meldingen geven vooral veel potentieel weer voor de middeleeuwen en nieuwe tijden. Afgezien van een kleine concentratie lithisch materiaal, zijn er geen oudere meldingen in de omgeving. Aan het zuidelijk deel van het tracé is er in het centrum van Vossem een indicatie van een site met walgracht uit de 18e eeuw.

Uit cartografische bronnen blijkt dat de straat van het tracé pas in de 20e eeuw werd bewoond. Vanaf 1971 zijn de eerste huizen op de orthofoto te zien. De meeste woningen zijn echter uit het begin van de 21e eeuw. Het terrein voor grondverbetering is volgens het kaartmateriaal onbebouwd gebleven vanaf de 18e eeuw en diende al die tijd waarschijnlijk als akkerland.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering is gericht op het aantreffen van archeologische sequenties gaande van de steentijd tot recente tijden ter hoogte van het tracé aan het Plintveld te Vossem en het bijhorende terrein voor grondverbetering op percelen 24114B0211/00B000 en 24114B0212/00_000. Hier wordt de bestaande riolering vervangen door een gescheiden systeem van een DWA-leiding en RWA-leiding voor afvalwater en regenwater. Het terrein voor grondverbetering wordt gebruikt om uitgegraven grond tijdens de werken op te slaan. Gezien de CAI-meldingen uit de omgeving en het bijhorend bureauonderzoek kunnen er vondsten van de steentijden tot meer recente tijden verwacht worden. Er zijn echter een paar argumenten om rekening mee te houden.

De omgeving van het tracé heeft in de 19e, 20e en 21e eeuw reeds grondverstorende werken gekend. Niet alleen zijn gaandeweg bijna alle percelen aan het Plintveld bebouwd met woningen, ook is er een wegkoffer aangelegd die het bodemarchief al zeker tot een diepte van 60 centimeter heeft verstoord. Daarbij is ook een bestaande riolering aangelegd met een aanlegsleuf die een geschatte breedte van 1,40 meter heeft gehad en een diepte tussen 1,50 en 3,70 meter, al liep deze niet helemaal onder de weg. Deze ingrepen hebben het bodemarchief binnen de grenzen van het onderzoeksgebied wel sterk verstoord.

Daarbij komt de vraag in hoeverre er nog archeologische kennis kan opgedaan worden ter hoogte van het tracé. Voor de RWA-leiding en DWA-leiding wordt een sleufbreedte voorzien van ongeveer 2,10 meter om de twee leidingen te installeren. De diepte komt tussen 1,65 en 3,18 meter (+ 50 centimeter) voor de RWA-leiding en 1,69 en 2,89 meter (+ 50 centimeter) voor de DWA-leiding. Met een dergelijke sleufbreedte is het de vraag in hoeverre er contextuele informatie kan vergaard worden. Het zou zeer moeilijk zijn om potentieel archeologisch materiaal in een breder historisch perspectief te plaatsen met een dergelijke kleine werkzone.

Het zuidelijk deel van het tracé is daarbij ook nog gekarteerd als bebouwde en dus mogelijk verstoorde zone. In combinatie met de quartairgeologische sequentie die een laag archeologisch potentieel aangeeft en de hoge tot zeer hoge kans op erosie in de omgeving zijn dit argumenten om verder onderzoek af te raden in deze zone.

Bovenstaande argumenten gelden echter niet voor het terrein van grondverbetering. Tijdens het bureauonderzoek is gebleken dat dit terrein niet verstoord is geweest door bebouwing of werkzaamheden vanaf de 18e eeuw. Daarbij komt ook dat er voor het perceel een laag erosiegevaar werd vastgesteld. Met een totale oppervlakte van 4.382,00 m² is er hier ook meer dan voldoende ruimtelijke context om aan archeologisch onderzoek te kunnen doen. Daarom kan hier dus wel gesproken worden over een potentieel tot kennisvermeerdering. Gezien het militair archeologisch potentieel dat Vossem heeft, dankzij kampementen uit de 17e en 18e eeuw, moet hier bij verder onderzoek rekening mee gehouden worden.

Rekening houdend met bovenstaande argumenten schatten we het potentieel tot kennisvermeerdering voor het tracé aan het Plintveld laag in en adviseren wij hier **geen verder onderzoek**. Voor het terrein voor grondverbetering is er sprake van een mogelijke kenniswinst en wordt er **verder onderzoek** geadviseerd. Dit wordt verder besproken in het programma van maatregelen.

5.3 SAMENVATTING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van rioleringswerken aan het Plintveld en bijhorend terrein voor grondverbetering te Vossem (Vlaams-Brabant). Het doel van dit onderzoek is drieledig. Ten eerste wordt er op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede wordt nagegaan hoe goed deze resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande werken. Ten derde wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

1. Uit historisch en landschappelijk onderzoek blijkt dat het terrein zich deels op droge leembodems en deels in bebouwde zone bevindt. Uit de quartairgeologische sequentie bleek dat het onderzoeksgebied een laag potentieel voor de aanwezigheid van archeologische resten heeft. De omgeving heeft een hoog tot zeer hoog potentieel voor erosie. De nabijgelegen sporen zijn voornamelijk van middeleeuwse en meer recente periodes, al is er ook een beperkte concentratie lithisch materiaal gevonden.

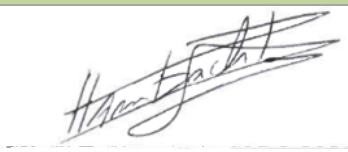
2. Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het onderzoeksgebied voor een deel verstoord is door de aanleg van de straten en de bestaande riolering. Zo werd er ter hoogte van het Plintveld een bestaande riolering aangelegd met een aanlegsleuf die een geschatte breedte van 1,40 meter heeft gehad en een diepte tussen 1,50 en 3,70 meter, al liep deze niet helemaal onder de weg. Deze ingrepen hebben, samen met de aanleg van de wegkoffer en de woningen, het bodemarchief binnen de grenzen van het onderzoeksgebied wel sterk verstoord.

3. De werken voorzien in de aanleg van een sleuf die een breedte van 2,10 meter en een diepte tussen 1,65 en 3,18 meter (+ 50 centimeter). Op deze manier is het zeer moeilijk om ruimtelijk en contextueel inzicht te verwerven in de mogelijk aanwezige sporen.

4. Het terrein voor grondverbetering is met een oppervlakte van 4382,00 m² wel groot genoeg om te kunnen leiden tot potentiële archeologische kenniswinst. Het bureauonderzoek heeft hier ook weinig tot geen verstoring kunnen aantonen.

Op basis van 1, 2, 3, en 4 kan er geconcludeerd worden dat de verwachting om archeologische lagen aan te treffen aan het Plintveld te Vossem niet onbestaande is. Vanwege de eerdere verstoringen en de beperkte kijkvensters die de werken bieden is het echter moeilijk om ruimtelijk inzicht te krijgen in eventueel aanwezige archeologische sporen. Wij adviseren hier dan ook **geen verder onderzoek**. Voor het terrein voor grondverbetering op percelen 24114B0211/00B000 en 24114B0212/00_000 wordt echter **wel verder onderzoek** geadviseerd aangezien hier sprake is van een mogelijk potentieel tot archeologische kenniswinst.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	Director		18 april 2018
Toon Moeskops	Business Unit Manager		18 april 2018
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		18 april 2018

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

Agentschap Onroerend
Erfgoed 2017*:* Tervuren *[online],* https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120576 *(geraadpleegd op 12 maart 2018).*

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017*:* Dorpskom Tervuren en
Warandepark *[online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135095 (geraadpleegd op 12 maart 2018).*

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dorpskom Vossem met Voervallei [online],
https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/886 (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Plateau van Duisburg [online],
https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10299 (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017*:* Plateau van
Duisburg *[online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135377 (geraadpleegd op 12 maart 2018).*

Agentschap Onroerend
Erfgoed 2017*:* Vossem *[online],* https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120591 *(geraadpleegd op 12 maart 2018).*

*Agentschap Onroerend Erfgoed: Landschapsatlas 2001. R20091: Plateau van Duisburg.
http://onroerenderfgoed.github.io/la2001/relictzones/R20091.html (geraadpleegd op 12 maart 2018).*

*Ankerplaatsen. Plateau van Duisburg. Ankerplaats IC A20059.
http://onroerenderfgoed.github.io/la2001/ankerplaatsen/a20059.html (geraadpleegd op 12 maart 2018).*

CadGIS 2018: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2018.

David, J., Smaele, B. & Claeys, S. 2017. *Vooronderzoek Tervuren Beulbosweg*. ADEDE Archeologisch rapport, Gent.

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2018: Topografische kaarten [online],
https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto's, Stratenplan) [Online], http://www.geopunt.be/kaart (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], http://www.geopunt.be/kaart (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Inventarissen Onroerend Erfgoed 2017 (Bouwkundig erfgoed, Landschapsatlas, Wereldoorlogrelicten, Historische stadskern, Beschermd stads- of dorpsgezicht, Archeologische zone, Zone waar geen archeologie te verwachten valt) [Online], inventaris.onroerenderfgoed.be (geraadpleegd op 12 maart 2018).

David, J., Smaele, B. & Claeys, S. 2017. *Vooronderzoek Tervuren Beulbosweg*. ADEDE Archeologisch rapport, Gent.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI) 2017: Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 12 maart 2018).

Vandenberghe, N. & F. Gullentops. 2001. Kaartblad 32 Leuven. Toelichtingen bij de geologische kaart van België – Vlaams Gewest. Belgische Geologische Dienst en Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie. Brussel.

Van Ranst E. & C. Sys. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*. Laboratorium voor bodemkunde. Universiteit Gent: Gent.